

Biblioteka Geminiana

Histor. - Imięgo H. J.

opisany

autor

Osobne odbicie ze «Studiów histor. ku czci Stanisława Kutrzeby» t. II

MIECZYSLAW NIWIŃSKI

STANOWY PODZIAŁ WŁASNOŚCI NIERUCHOMEJ W KRAKOWIE XVI I XVII STULECIA

Podział własności nieruchomości w miastach Polski przedrozbiorowej pomiędzy poszczególne stany, tj. mieszczaństwo, szlachtę i duchowieństwo, nie został dotąd wyczerpująco opracowany poza pobieżnymi wzmiankami w literaturze¹. Podejmuję powyższy temat na terenie starego Krakowa z XVI i XVII stulecia, gdyż mam do dyspozycji materiały kartograficzne i archiwalne (rejestry szosu), które pozwalają przedstawić wcale dokładnie i w sposób statystyczny wzajemny stosunek tych trzech typów własności nieruchomości w dawnej stolicy Polski.

I

W Archiwum Aktów Dawnych m. Krakowa znajduje się podstawowe źródło do omawianego tematu, mianowicie szczegółowy plan miasta, sporządzony przez niewiadomego autora w w. XVII.

Przedstawia on stary Kraków w obrębie murów z Wawelem, podaje obwarowania, ulice, place, kościoły, klasztory i publiczne budynki świeckie oraz bloki domów mieszkalnych z poszczególnymi parcelami, przy czym odmiennymi barwami zaznacza charakter prawny danej nieruchomości: barwa niebieska oznacza własność duchowną, czerwona szlachecką, a zielona mieszczańską. Plan powyższy jest w wielu miejscach uszkodzony, ale można go uzu-

¹ Np. Zubyk R., *Gospodarka finansowa miasta Lwowa w l. 1624—1635*, Lwów 1930, 7. — Za granicą tego rodzaju badania nie są nowością. Tak np. Des Marez G. opracował podział własności nieruchomości między stany na terenie Gandawy w swej pracy pt. *Etude sur la propriété foncière dans les villes du moyen âge et spécialement en Flandre*, Gand 1898. Informacji tej udzielił mi łaskawie prof. Ganshof z Gandawy.

pełnić na podstawie późniejszej kopii z drugiej połowy w. XVIII, sporządzonej przez Dominika Pucka¹. Kopista przerysował go, gdy był jeszcze w lepszym stanie, dość wiernie, jak świadczy porównanie kopii z oryginałem. Toteż można uzupełniać luki oryginału kopią, nie ryzykując zbyt wielkiego błędu. Na podstawie oryginału i pomienionej kopii sporządzono za czasów Rzeczypospolitej Krakowskiej nowy plan w mniejszej skali. Powyższy plan opublikował Klemens Bąkowski w swej książce pt. *Dzieje Krakowa* (Kraków 1911, 183), nie wykorzystał jednak tego materiału dla szczegółowych badań nad stosunkami własnościowymi w Krakowie. Ta przeróbka z w. XIX nie pokrywa się całkowicie z oryginałem i wykazuje dość znaczne błędy.

Omawiany plan nie jest datowany, ale czas jego powstania można oznaczyć na podstawie różnych pośrednich wiadomości źródłowych. Przede wszystkim wchodzi w rachubę stan posiadłości klasztoru oo. reformatów. Osiągnęły one niewiele mniejsze od dzisiejszych rozmiary po nabyciu kamienicy Michała Behema rajcy krak.², tj. przed dniem 10 września 1667³. Otóż na planie kamienica Behema jest jeszcze zaznaczona jako własność mieszczańska, oo. reformaci mają według niego dopiero część południowo-zachodnią swych dzisiejszych posiadłości. Odpowiada to stanowi prawnemu, który zaistniał na wiosnę r. 1666, gdy władze miejskie krakowskie uznały dotychczasowe nabytki klasztoru przy ul. Rogackiej w dwóch aktach urzędowych z 20 marca i 8 kwietnia 1666⁴. Ustaliliśmy zatem datę 10 września 1667 jako *terminus ad quem*. Na ten sam termin wskazują losy kamienicy Dryznerowskiej (dziś ul. św. Jana nr 5), która w rejestrze z 10 września 1667 figuruje jako duchowna, a w poprzednich rejestrach i na planie

¹ Pucek umarł w r. 1789 (notaty po ś. p. dyr. A. Chmielu), kopia powstała zatem przed tą datą.

² Wilczyński M. ks., *Klasztor św. Kazimierza oo. reformatów w Krakowie*, Kraków 1893, 122 i n. W l. 1667 i 1668 zbudowano klasztor i założono fundamenty kościoła, co dowodzi, że w tym czasie część północno-wschodnia dzisiejszej posiadłości klasztoru na rogu ul. Reformackiej i św. Marka należała już do zakonników.

³ W rejestrze szosu z 10 IX 1667 zaznaczono, że kamienicę rajcy Behema kupił szlachcic dla oo. reformatów (rpis nr 2648, str. 118). W poprzednim rejestrze z 2 V 1667 (rpis nr 2647) kamienica ta figuruje jeszcze jako własność Behema.

⁴ Wilczyński o. c. 115—8.

jest zaznaczona jako mieszczańska. Drugi chronologiczny punkt zaczepienia to alienacja kamienicy Temberkowskiej (dziś ul. Floriańska nr 43)¹. Przechodzi ona między 16 sierpnia a 12 października 1666 z rąk Temberka w posiadanie konwentu św. Ducha². Kamienica ta na planie występuje jako własność duchowna. Trzeci chronologiczny punkt zaczepienia daje kamienica Słowikowskiego (dziś ul. Floriańska nr 29). Na planie figuruje ona jako duchowna, w rejestrach z lat 1666 i 1668 (rpis 2645 i 2650) zamieszczona jest w grupie mieszczańskiej, ale w tym ostatnim zaznaczono: »księża zawiadują«. Podobna notatka pojawia się w rejestrze z 10 września 1667, a nie ma jej jeszcze w rejestrze z 2 maja 1667. Kamienica ta przeszła więc w zarząd duchowny między majem a wrześniem r. 1667, a ten sam okres czasu, tzn. połowę r. 1667 przyjąć trzeba jako przybliżoną datę powstania planu. Z powyższym rezultatem zgadzają się wnioski, które dadzą się wysnuć ze studiów nad współczesnymi księgami rachunkowymi m. Krakowa. Księgi te w r. 1666 i kilku latach poprzedzających nie wykazują żadnych wydatków na plan miasta. Rachunki z r. 1667, niestety się nie dochowały. Za to w rachunkach z r. 1668 przy końcu stycznia spotykamy następującą ważną notatkę: »Malarzowi od podlepienia swoim płótnem mappy dano... 1 fl.«³. Owa »mappa« to najprawdopodobniej omawiany plan miasta. Plan ten miasto nabyło niezawodnie w r. 1667, a z początkiem r. 1668 dano go podlepić.

Wspomniany wyżej plan Krakowa z r. 1667 biorę za punkt wyjścia do badań nad podziałem własności nieruchomości w tym mieście pomiędzy poszczególne stany, gdyż jest to materiał stosunkowo najpewniejszy i najdokładniejszy. Mimo to wymaga on kontroli i pewnych uzupełnień. Plan oryginalny jest w niektórych miejscach trochę zatarty, linie podziału parcel nie występują dość wyraziście. Dlatego przy obliczaniu ilości realności według planu trzeba się liczyć z możliwością pewnych, niewielkich zresztą błędów⁴. Dalej w niektórych miejscach barwa w oryginale zamazała

¹ Chmiel A., *Domy krakowskie. Ul. Floriańska*, I 148.

² W rejestrze szosu z 16 VIII 1666 (rpis nr 2645) wymieniona jako własność mieszczańska, a w rejestrze z 12 X 1666 (rpis nr 2646) figuruje już jako posiadłość klasztoru św. Ducha. ³ Rpis nr 1771, str. 116.

⁴ Inna możliwość niewielkich błędów w wymiarach powierzchni pochodzi stąd, że autor planu miał do dyspozycji niedoskonałe narzędzia

się, wskutek tego nie wiadomo dokładnie, jaki typ własność oznacza. Wprawdzie kopista daje w tych miejscach barwy zdecydowane, ale istnieją poważne wątpliwości, czy się w niektórych wypadkach nie pomylił¹.

Następnie plan pokazuje nam zasadniczo poszczególne jednostki własnościowe, tj. domy wraz z podwórzami, ogrodami innymi przynależnościami. Te jednostki własnościowe przedstawiają różną wielkość, zwłaszcza wśród posiadłości duchownych. Obok jednostek przeciętnych rozmiarów spotykamy tu niejednokrotnie posiadłości o znacznym obszarze², na których pomieściłoby się po kilka, kilkanaście, nawet kilkadziesiąt realności mieszczańskich. I rzeczywiście można np. stwierdzić, że w drugiej połowie w. XVII znajdowało się na terytorium należącym do klasztoru oo. dominikanów kilkanaście domów czynszowych; posiadłości opactwa w Mogile, leżące między murami miejskimi i dzisiejszymi ulicami św. Tomasza, św. Krzyża i św. Marka, zawierały cztery domy, dwie kamienice, dwa spichlerze i jeden dwór, a na terytorium duchaków prócz kościołów i budynków szpitalnych stało sześć domów i dwie słodownie³. Wszystkie te posiadłości duchowne

miernicze, wskutek tego pomiary jego nie są całkiem dokładne. W porównaniu z planem Kołłątajowskim z r. 1785 dadzą się zauważyć dość liczne drobne różnice co do szerokości ulic, przebiegu linii bloków kamienicznych itp. Nie przeprowadzam jednak korektur w tym względzie, gdyż trudno ustalić, które różnice powstały wskutek niedoskonałości narzędzi mierniczych autora planu, a które wskutek rzeczywistych zmian w fizjonomii miasta w ciągu okresu lat 1667—1785. Sprawę tę mogłyby rozstrzygnąć drobiazgowo badania nad dawnymi planami Krakowa, które wychodzą już poza ramy niniejszego artykułu.

¹ Tak np. kamienice przy ul. św. Anny (dziś nr 3 i 5) wyglądają w oryginale niewyraźnie, kopista daje dla nru 3 współwłasność duchowną i mieszczańską, a dla nru 5 własność duchowną, tymczasem z rejestrów z r. 1667 wynika, że obydwie kamienice należały częściowo do mieszczan, częściowo do duchownych. Podobny wypadek zachodzi na obszarze dzisiejszej kamienicy przy ul. Szpitalnej nr 7, który obejmował wówczas trzy kamienice. W oryginale barwy ich są zamazane, kopista dał naprzód od strony dzisiejszej realności nr 5 kamienicę szlachecką, a potem dwie duchowne. Tymczasem z współczesnych rejestrów wynikałby raczej odwrotny porządek (por. też niżej str. 567, przyp. 10).

² Czasem taki wielki blok miał kilku właścicieli tego samego stanu, lecz autor planu nie oznaczył granic ich posiadłości. Zob. niżej str. 571, przyp. 1.

³ Dowiadujemy się o tym z rejestrów szosu, o których będzie mowa później.

występują na planie jako takie ogromne bloki jednobarwne. Własność szlachecka i mieszczańska nie wykazuje tak daleko idących różnic co do rozmiarów poszczególnych jednostek. Przeważa tam typ przeciętny; pałace magnackie powstają z połączenia co najwyżej kilku kamienic, a realności mieszczańskie (poza gmachami publicznymi) nie dochodzą nawet do tych wymiarów, przeciwnie spotykamy tu szereg parcel drobnych, poniżej przeciętnej miary. Chcąc tedy zdać sobie należycie sprawę z podziału nieruchomości miejskich między poszczególne stany, nie wystarczy zestawić i policzyć jednostki własnościowe, lecz trzeba nadto obliczyć ich powierzchnię.

Drugie ważne źródło do poznania podziału własności nieruchomości pomiędzy stany stanowią rejestry szosu. Znaczenie ich polega na tym, że pozwalają one nie tylko na kontrolę i uzupełnienie danych zaczerpniętych z planu, ale umożliwiają też dalsze prowadzenie badań wstecz aż w głąb w. XVI. Trzeba więc dokładniej omówić ten drugi rodzaj źródeł do podjętego tematu.

Rejestry szosu nie dostarczają tak pełnego materiału dla badania stosunków własnościowych, jak wspomniany plan z r. 1667; spisywano je bowiem w celach podatkowych. Rejestry zaznaczają tylko domy podlegające opodatkowaniu, tzn. mieszczańskie, a z kamienic duchownych i szlacheckich te, które podlegały prawu miejskiemu, względnie te, w których mieszkaly osoby poddane prawu miejskiemu i z tego tytułu płacące szos miejski czy królewski. Rejestry szosu pomijają więc częstokroć szereg posiadłości duchownych, w których mieszkał jedynie sam kler świecki czy zakonny lub jego służba. Natomiast podają one dość dokładnie liczbę kamienic szlacheckich, gdyż właściciele rzadko kiedy przebywali w nich stale, przeważnie traktowali je tylko jako punkt oparcia w razie przyjazdu do Krakowa i dlatego podnajmowali je zazwyczaj mieszczanom, przynajmniej częściowo. Mniej więcej dokładnie podają rejestry ilość domów mieszczańskich, choć i one nie zawsze płaciły szos, gdyż niektórym kamienicom dygnitarzy miejskich przysługiwały zwolnienia podatkowe.

Rejestry szosu stanowią w porównaniu z omawianym planem materiał niekompletny, a do tego mniej pewny. Na planie przynależność stanowa poszczególnych posiadłości występuje zupełnie wyraziście, natomiast nie zawsze można to powiedzieć

o materiale rejestrowym. W całym szeregu wypadków istnieją poważne wątpliwości, czy dany dom należał do szlachcica czy mieszczanina, czy nawet osoby lub instytucji duchownej. I tak w rejestrach oznacza się dość często kamienice określeniem przymiotnikowym, urobionym od nazwiska właściciela, np. Petrycowska, Sobkowicowska, Jugowicowska itd. Tego rodzaju określenia utrzymywały się częstokroć przez dziesiątki lat, choć kamienica już dawno zmieniła właściciela¹. Jeżeli więc takie określenie nie wywodzi się z nazwiska współczesnego właściciela, to nie mamy pewności, czy kamienica o mieszczańskim brzmieniu nie stała się w międzyczasie własnością szlachecką lub duchowną i na odwrót. Konkretnie da się stwierdzić np., że kamienica zwana Petrycowską (własność Jana Petrycego około r. 1627) należała już w drugiej połowie w. XVII do norbertanek zwierzynieckich². Na odwrót kamienica Wilczogórska, niegdyś własność uszlachconej rodziny włoskiej Montelupich, należy w r. 1666 do Cortinich i jako własność mieszczańska jest zaznaczona na planie³. Następna niepewność pochodzi stąd, że notoryczni mieszcianie (oznaczeni np. jako rzemieślnicy) noszą szlacheckie nazwiska, jako to Dąbrowski, Firlej, Gruszczyński, Jabłoński, Jaworski, Leszczyński, Malinowski, Plichta, Trzciński, Zalasowski itd. Z drugiej strony patrycjuszowskie rodziny miejskie uzyskiwały częstokroć nobilitację lub indygenat i kupowały dobra ziemskie, nie zrywając jednak całkowicie kontaktu z miastem i nosząc nadal swe mieszczańskie nazwiska⁴.

Opisane wyżej trudności odnoszą się do przeważnej części materiału rejestrowego. Istnieją jednak niektóre rejestry szosu, gdzie powyższe trudności odpadają prawie zupełnie. Są to mianowicie te rejestry, w których poszczególne realności są poszerogowane w grupy według stanów w obrębie każdego kwartału. Dzięki temu możemy z całą pewnością oznaczyć, które realności uważali współcześni za własność duchowną, szlachecką czy mieszczańską. Spisy te są do tego dokładniejsze; własność duchowna bywa w nich podawana bez opuszczeń. Niestety ten typ reje-

¹ Rozliczne przykłady w pracach A. Chmiela o domach krakowskich.

² Chmiel A., *Domy krakowskie. Ul. św. Jana*, Kraków 1924, 55—7.

³ Dziś Rynek nr 7; Zob. Wawel-Louis, *Przechadzka kronikarza po Ryнку krak.*, Kraków 1890, 62.

⁴ Ptaśnik J., *Bonerowie* (Rocz. Krak. VII 56 i n.).

strów szosowych spotykamy dopiero od r. 1658¹. W każdym razie istnieje on już w epoce, z której pochodzi wzmiankowany plan miasta, dzięki czemu możemy dokładnie skontrolować wiadomości wzięte z planu i innych rejestrów.

Dla ułatwienia sobie tej kontroli podaję dwa zestawienia statystyczne stanu posiadania co do nieruchomości w Krakowie: jedno oparte na wspomnianym planie, drugie na rejestrze szosu z r. 1668, który należy do drugiego typu rejestrów.

TABELA I
Własność nieruchoma (według planu)

Kwartaly	Duchowna		Szlachecka	Mieszczańska		Król.
	Kamienice i domy	Budynki publiczne	Kamienice i dwory	Kamienice i domy	Budynki publiczne	
Grodzki . .	61 i 2 części	21 ^a	37 i 4 części	77 i 2 (3) cz.	1	2
Garncarski .	16 i 2 „	14	16	47 i 2 „	3 ^b	—
Sławkowski .	15 i 1 „	8	26 i 1 „	81	—	—
Rzeźniczy .	39 i 2 „	9	37 i 2 „	107 i 4 „	2	—
Razem .	131 i 7 części	52	116 i 7 części	312 i 8 (9) cz.	6	2

^a Kościół z klasztorem liczę za jeden budynek.

^b Sukiennice, smatruz, kramy bogate itd. liczę za jeden budynek.

Z powyższą tabelą należy zestawić inną, opartą na możliwie najbliższym chronologicznie rejestrze szosu, ułożonym według grup stanowych. Nie posiadamy tego typu rejestru z r. 1667, lecz tylko z l. 1666 i 1668². Rejestr pierwszy jest mniej dokładny, ponieważ pisarz jego wziął doń schemat z analogicznego rejestru z r. 1658³, wprowadzając niewielkie zmiany, toteż statystyka ułożona na podstawie schematu tego rejestru zbliżałaby się więcej do stanu rzeczy z r. 1658, aniżeli z r. 1666⁴. Dlatego lepiej oprzeć się na rejestrze z r. 1668, który nie posiada wspomnianej wady

¹ Rpis nr 2634.

² Rpis nr 2645 i 2650.

³ Rpis nr 2634.

⁴ Stosunki współczesne uwidoczniły się lepiej w zapiskach dotyczących efektywnej zapłaty podatku.

rejestr z r. 1666. Tabele na podstawie rejestru szosu układam w nieco odmienny sposób. Mianowicie pomijam mało znaczącą własność królewską¹ oraz budynki publiczne, dość rzadko wspominane w rejestrze, natomiast wprowadzam osobną rubrykę na domy, dwory i inne budynki oraz place budowlane w przeciwstawieniu do kamienic.

TABELA II

Własność nieruchoma (wg rejestru z r. 1668)

Kwartaly	Duchowna			Szlachecka			Mieszczańska		
	Kamienice	Domy itd.	Razem	Kamienice	Dwory	Razem	Kamienice	Domy itd.	Razem
Grodzki	74i2cz.	9	83i2cz.	24i3cz.	11	35i3cz.	68i1cz.	—	68i1cz.
Garncarski	18i2 „	4	22i2 „	15i1 „	—	15i1 „	35i4 „	10	45i4 „
Sławkowski	16	—	16 ^a „	26i2 „	—	26i2 „	73i2 „	21	94i2 „
Rzeźniczy	43	23	66 ^b „	35i1 „	—	35i1 „	102i1 „	12	114i1 „
Ogółem	151i4cz.	36	187i4cz.	100i7cz.	11	111i7cz.	278i8cz.	43	321i8cz.

^a Z tego 14 w grupie duchownej, 2 w grupie szlacheckiej; nadto rpis nr 2650 pominął plebanię kościoła św. Szczepana.

^b Z tego 63 realności w grupie duchownej, jedna w grupie mieszczańskiej, 2 w grupie szlacheckiej.

Jeżeli porównamy ze sobą dane obydwóch tablic, to zauważymy naprzód, że tabela II wykazuje (z wyjątkiem kwartału sławkowskiego, gdzie cyfry zgadzają się mniej więcej) większą liczbę realności należących do duchowieństwa. Tłumaczy się to całkiem prosto, gdyż na przestrzeni jednej większej jednostki własnościowej stało nieraz kilka lub kilkanaście kamienic, domów czy innych budynków².

¹ Da się ona stwierdzić w 2 miejscach przy końcu ul. Grodzkiej (dziś nr 64 i 69); znajdowały się tam arsenał i ludwisarnia (Tomkowicz St., *Ulice i place Krakowa w ciągu dziejów*, Kraków 1926, 70 n.).

² Zob. wyżej str. 552. W rejestrze są również uwzględnione domy rozebrane, po których zostały tylko place budowlane; było takich wypadków 5 w grupie duchownej. Na odwrót mamy raz wypadek, że dwie kamienice połączono w jedną. Wreszcie w rejestrze figurują dwie kamienice nabyte przez kler w ciągu r. 1667—8.

Własność szlachecka wykazuje według rejestru nieco mniej pozycji, aniżeli według planu. Te drobne różnice tłumaczą się częściowo tym, że autorowie rejestru i planu nie zawsze jednakoowo oceniali przynależność stanową niektórych właścicieli realności. Np. rejestr zalicza rodzinę Delpace do mieszczan, choć uzyskali indygenat w r. 1658¹, a na planie jedna ich kamienica (dziś Rynek nr 4) oznaczona jest barwą szlachecką, inna (dziś Rynek nr 14) barwą mieszczańską. Podobnie kamienice Dzianotego (Kortinowska, dziś Rynek nr 30 część)², spadkobierców Stanisława Cyrusa-Sobolewskiego starosty muszyńskiego (ul. Sławkowska nr 9)³ i Franciszka Żalaszkowskiego (ul. Szczepańska nr 9) figurują na planie jako szlacheckie, w rejestrze jako mieszczańskie. Kamienica ks. Denhoffa opata jędrzejowskiego (Rynek nr 12)⁴ w rejestrze jest zaliczona do grupy duchownej, na planie do szlacheckiej. Kamienice Grosikowska, Płazy i ks. Bełzy (dziś ul. św. Jana nr 7) na planie podane są jako szlacheckie, podczas gdy według rejestrów pierwsza była mieszczańską, druga szlachecką, a trzecia duchowną. Kamienica miejska (ul. Szpitalna nr 12) w rejestrach w grupie mieszczańskiej, na planie ma barwę szlachecką (bo trzymał ją szlachcic Zembrzycki)⁵.

Własność mieszczańska przedstawia się również niejednakoowo w obydwóch tabelach. Kwartał grodzki wykazuje znaczny ubytek, przeważnie jednak pozorny, gdyż rpis nr 2650 opuszcza siedem kamienic miejskich, jak świadczy porównanie z rpisami nr 2647 i 2648; w kwartale garncarskim cyfry są zbliżone, w kwartale sławkowskim i rzeźniczym rejestr wykazuje więcej pozycji aniżeli plan. Owa nadwyżka w rejestrze tłumaczy się głównie tym, że plan podaje ilość jednostek własnościowych, a nie kamienic czy domów, jak rejestr. Na każdej takiej jednostce stała normalnie jedna kamienica⁶, natomiast mogło być więcej domów (względnie dom obok kamienicy). Nadto rejestr notuje może niektóre domki mieszczańskie pod murem i w międzymurzu, nie

¹ VL IV 570. ² Louis o. c. 146.

³ Chmiel, *Ul. Sławkowska* I 60. ⁴ Louis o. c. 83.

⁵ Rpis nr 2647.

⁶ Czasem tylko na dużych parcelach, które wychodziły na inne ulice, stały większe murowane oficyny (indermachy), osobno wyszczególniane w rejestrach szosu.

uwidocznione na planie, zwłaszcza że w rejestrze zaznacza się również place po domach zniesionych i rozebranych.

Wreszcie pewne różnice¹ między planem z r. 1667 a rejestrem o rok późniejszym mogły powstać wskutek zmian w stanie posiadania, które zaszły w międzyczasie. Dlatego dla lepszej kontroli podaję statystykę nieruchomości obliczoną według dwóch rejestrów szosu z 2 maja i 10 września 1667², które wymieniają wszystkie realności w porządku geograficznym, a nie według stanu ich właścicieli. Pomijam przy tym własność duchowną, ponieważ rejestry tego typu nie przedstawiają jej dość dokładnie.

TABELA III

Własność nieruchoma (wg rejestrów z r. 1667)

Kwartaly	Szlachecka			Mieszczańska		
	Ka- mienice	Domy itd.	Razem	Ka- mienice	Domy itd.	Razem
Grodzki . .	27 i 1 cz.	7	34 i 1 cz.	76 i 2 cz.	—	76 i 2 cz.
Garncarski .	15 i 1 „	—	15 i 1 „	39 i 3 „	9	48 i 3 „
Sławkowski .	24 i 2 „	—	24 i 2 „	76 i 2 „	12	88 i 2 „
Rzeźniczy .	36	—	36	103	18	121
Ogółem .	102 i 4 cz.	7	109 i 4 cz.	294 i 7 cz.	39	333 i 7 cz.

Porównanie rejestrów z l. 1667 i 1668 okazuje, że własność szlachecka w ciągu roku nieco wzrosła, natomiast mieszczańska dość znacznie zmalała, szczególnie w grupie kamienic³.

Różnice między planem a współczesnymi rejestrami należy położyć częściowo na karb odmiennego charakteru tych źródeł, częściowo przypisać je trzeba niedokładnościom, od których nie są wolne ani rejestry⁴, ani plan⁵.

Dla pełności obrazu pozostaje jeszcze przedstawić wzajemny

¹ Wskazuję na nie na innych miejscach. Zob. str. 567, przyp. 1, str. 582, przyp. 15.

² Rpis nr 2647 i 2648.

³ Grupa domów mieszczańskich wykazuje przyrost, ale jest on raczej pozorny, gdyż rejestr z r. 1668 notuje również nie istniejące domy.

⁴ Te ostatnie opuszczają niektóre realności, czasem też nie zaznaczają współwłasności.

⁵ Zob. wyżej str. 551.

stosunek obszaru poszczególnych typów własności nieruchomości w dawnym Krakowie. Obszar ten obliczono przy pomocy planimetru według kopii planu z r. 1667, wykonanej przez Pucka¹. Wielkość obszaru podaję w łokciach kwadratowych.

TABELA IV

Kwartale	Własność duchowna	%	Własność szlachecka	%	Własność mieszczańska	%	Własność królewska	%	Ogółem	%
Grodzki	455.633	71·69	91.070	14·33	80.777	12·77	7.908	1·25	635.383	100
Garncarski	103.889	46·42	36.803	16·45	83.081	37·13	—	—	223.773	100
Sławkowski	88.814	35·06	56.239	22·18	108.396	42·76	—	—	253.449	100
Rzeźniczy	177.205	45·67	66.390	17·10	144.455	37·23	—	—	388.050	100
Razem	825.541	55·01	250.502	16·69	416.704	27·77	7.908	0·53	1,500.655	100

Jak widzimy pierwsze miejsce co do obszaru zajmowała w mieście własność duchowna, która obejmowała przeszło połowę (55·01%) wszystkich gruntów w obrębie murów miejskich, nie licząc ulic i placów. Stosunkowo niedużo, gdyż tylko nieco ponad czwartą część (27·77%), przypadało na własność mieszczańską, licząc razem z publicznymi budynkami miejskimi. Najmniej gruntów miejskich (16·69%), ale i tak stosunkowo wiele, należało do szlachty. Król miał w samym mieście nieznaczące posiadłości (0·53%). Przewaga własności duchownej zaznaczyła się najsilniej w grodzkim kwartale, gdzie wykazuje ona bezwzględną większość (71·69%); mieszczenie posiadają niewiele w tej części miasta, zaledwie 12·77%; w okolicy Wawelu własność mieszczańska prawie nie istnieje. W pozostałych kwartałach posiadłości mieszczańskie przedstawiały się korzystniej, w kwartale sławkowskim mieszczenie osiągały nawet względną większość (42·76%); w kwartałach garncarskim i rzeź-

¹ Na kopii znajduje się podziałka linearna, wyrażona w łokciach krakowskich, przejeta z oryginalnego planu. Długość łokcia krak. dla w. XVII przyjmuje, stosownie do ostatnich, najdokładniejszych badań, na 58.6 cm (Stamm E., *Miary długości w dawnej Polsce*, Wiadomości Służby Geograficznej 1935, nr 3).

niczym względna większość przypada własności duchownej. Zaznaczyć jeszcze należy, że do własności duchownej zaliczono też budynki uniwersyteckie, gdyż uniwersytet był w tym czasie korporacją duchowną.

II

Poznawszy udział poszczególnych stanów w posiadaniu nieruchomości miejskich w Krakowie po okresie »potopu«, sięgnijmy teraz wstecz. W dalszych badaniach możemy się oprzeć jedynie na materiale rejestrowym. Dlatego spostrzeżenia osiągnięte na podstawie tego materiału porównywać się będzie z wynikami dla r. 1667 (względnie 1668) według rejestrów szosu, aby utrzymać jednorodność materiału źródłowego. Tylko co do własności duchownej trzeba będzie obrać inną metodę.

Rejestry szosu w Krakowie zachowały się w poważniejszej ilości od r. 1540. Jednakowoż tak daleko wstecz nie można badań cofnąć, gdyż rejestry z pierwszych 30 lat są niedokładne, obejmują zdaje się głównie szos płacony od samych domów¹, a zarazem pomijają przeważnie domy duchowne i szlacheckie.

Powyższy typ rejestru utrzymał się i później, ale obok niego pojawia się w siódmym, a na dobre w ósmym dziesiątku lat w. XVI drugi typ rejestru szosowego, obejmujący inne odmiany tego podatku, wyjąwszy (na ogół) daninę z domów². Te rejestry drugiego typu są znacznie pełniejsze, bo wyliczają, jak się zdaje, wszystkie domy opodatkowane i nie opodatkowane, o ile tylko mieszkali w nich osoby podlegające prawu miejskiemu. Rejestry tego drugiego typu istniały zapewne dawniej, ale się nie zachowały. Pierwsze pełniejsze rejestry mamy dla kwartału grodzkiego z l. 1573 i 1578, dla garncarskiego z r. 1577³, dla sławkowskiego z r. 1579⁴, a dla kwartału rzeźniczego dopiero z r. 1593⁵. Te rejestry weźmie się za podstawę dla przedstawienia stanu włas-

¹ Przy nazwiskach spotykamy tam często dopisek *a domo*.

² Przy nazwiskach płatników tej daniny, zanotowanych w krótszym wykazie, zaznacza się w obszerniejszym rejestrze odsyłacze w postaci litery x lub krzyżyka.

³ Rpis nr 2526. Nadto nie zachowany w całości rejestr z r. 1564 obejmuje część kwartału garncarskiego, ale głównie przedmieścia przed bramami Wiślną i Szewską (rpis nr 2514).

⁴ Rpis nr 2542.

⁵ Rpis nr 2559.

ności nieruchomości szlacheckiej i mieszczańskiej w ostatniej ćwierci XVI stulecia. Stan ten ilustruje następująca tabela:

TABELA V

Kwartaly	Własność	
	szla- checka	miesz- czańska
Grodzki r. 1578 . . .	42	136
Garncarski r. 1578 . .	18	88
Sławkowski r. 1579 . .	11	152
Rzeźniczy r. 1593 . .	38	171
Razem	109*	547

* Cyfra domów szlacheckich może być o kilka pozycji za duża, gdyż przynależność do stanu szlacheckiego niektórych właścicieli realności nie jest całkiem pewna. Dla kontroli podaję w Dodatku wykaz właścicieli domów, których zaliczam do szlachty.

Ilość publicznych budynków miejskich była około r. 1580 zapewne taka sama mniej więcej, jak później po wojnach szwedzkich.

Rozmiary własności duchownej w ostatniej ćwierci w. XVI musimy obliczać inną metodą, gdyż wiadomości o niej w rejestrach szosu są zbyt fragmentaryczne¹. Ponieważ własność duchowna nie przechodziła tak często z ręki do ręki jak własność świecka, przeto najlepiej będzie zastosować metodę retrospektywną, tzn. wziąć za punkt wyjścia stan z r. 1667 i odjąć od niego wszystkie nowe fundacje kościelne, dokonane od ostatniej ćwierci w. XVI aż po r. 1667, tudzież nowe nabytki w dziedzinie ka-

¹ Niemniej warto zaznaczyć, że cyfry realności duchownych (z wyłączeniem własności publicznej) w rejestrach z 2 połowy w. XVI są znacznie niższe, aniżeli analogiczne cyfry z rejestrów tego samego typu w r. 1666 (rpis nr 2644 i 2646). Podaję je poniżej, bo chociaż daleko im do pełności obrazu, to jednak ilustrują one dość dobrze ogólny kierunek rozwojowy:

	w. XVI		r. 1666
Kwartal grodzki	31	50	
„ garncarski	4	11 1/2	
„ sławkowski	7	9	
„ rzeźniczy	33	47	

mienic i domów czynszowych, które dadzą się stwierdzić na podstawie literatury oraz przez analizę i porównanie rejestrów szosu z końca w. XVI i z lat 1666—8. Rezultaty osiągnięte tą drogą nie będą zupełnie dokładne, ale nie odbiegają zbyt wiele od rzeczywistości.

Otóż od ostatniej ćwierci w. XVI po r. 1667 powstały w Krakowie następujące nowe fundacje kościelne: 1) Kolegium oo. jezuitów u św. Barbary (r. 1583, powierzchnia 4197 ł²)¹, 2) Kolegium oo. jezuitów u św. Mateusza i Macieja (r. 1585, pow. 14.125 ł²)², 3) Szpital Bractwa N. P. Marii przy ul. św. Szczepana (r. 1588, pow. 5130 ł²)³, 4) Dom »rezydencjonalny« Arcybractwa Miłosierdzia (lata 1590—6, pow. 2370 ł²)⁴, 5) kościół św. Piotra i Pawła oraz Kolegium oo. jezuitów (r. 1596, pow. 19.200 ł²)⁵, 6) kościół i szpital bonifratrów (r. 1609, pow. 5965 ł²)⁶, 7) kościół św. Michała i klasztor oo. karmelitów bosych (r. 1611, pow. 61.205 ł²)⁷, 8) Bursa Sisinięgo (r. 1614)⁸, 9) klasztor pp. prezydentek przy ul. Szpitalnej nr 18 (r. 1615, pow. 1615 ł²)⁹, 10) kościół św. Tomasza (r. 1618, pow. 1692 ł²)¹⁰, 11) klasztor karmelitanek bosych u św. Marcina (r. 1618, pow. 19.549 ł²)¹¹, 12) ko-

¹ Wielewicki J., *Dziennik spraw domu zak. u św. Barbary w Krakowie* (Script. Rer. Pol. VII 33 n.).

² Tamże 76, 82.

³ Arch. m. Krakowa rpis nr 3498.

⁴ *Książka pamiątkowa Arcybractwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego...*, Kraków 1884, 236 n.

⁵ Załęski St., *Oo. jezuici przy kościele św. Piotra i Pawła w Krakowie*, N. Sącz 1896, 14. Kościół i kolegium stanęły na miejscu posiadłości Joachima Ocieskiego i Marcina Stadnickiego, dwóch kamienic ks. Jana Żerzyńskiego itd. (tamże str. 13—15). Powierzchnia podana obejmuje też sąsiednie kamienice, które stały się w w. XVII własnością kolegium (tamże str. 115).

⁶ Chmiel, *Ul. św. Jana*, 97. — Wachholz L., *Szpitala krakowskie*, II, Kraków 1924, 15.

⁷ Chełmecki J., *Wspomnienie o kościele św. Michała*, Kraków 1860, 13. Powierzchnia obejmuje właściwy klasztor i należącą do niego część międzymurza.

⁸ Dziś ul. Gołębia nr 16. (Muczkowski J., *Mieszkania i postępowanie uczniów krak. w wiekach dawniejszych*, Kraków 1842, 36. Zob. niżej str. 563, przyp. 5).

⁹ Nowolecki, *Wykaz ulic, placów... m. Krakowa...*, Kraków 1878, 133.

¹⁰ Pagaczewski J., *Kościół św. Tomasza* (Teka Grona Kons. GZ I 89).

¹¹ *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce*, I (Kraków 1904) 20 n.

ściół i klasztor dominikanek na Gródku (r. 1621, pow. 19.370 ł²) ¹, 13) kościół i klasztor bernardynów Na Żłóbku (lata 1631—41, pow. 7396 ł²) ², 14) Bursa Starnigiejska (r. 1641) ³, 15) Kolegium Nowodworskiego (r. 1643, pow. 5075 ł²) ⁴, 16) kościół i klasztor św. Norberta (r. 1643, pow. 10.678 ł²) ⁵, 17) kościółek św. Józefa i klasztor bernardynek (r. 1646, pow. 8344 ł²) ⁶, 18) Bursa Smieszkowicza (r. 1646, pow. 2085 ł²) ⁷, 19) kościół i klasztor św. Scholastyki (r. 1648, pow. 8249 ł²) ⁸, 20) kościół i klasztor oo. reformatów (r. 1658, pow. 4725 ł²) ⁹, wreszcie Dom Ks. Chorych później Ks. Emerytów, nabyty w r. 1618, dziś część kamienicy przy ul. Grodzkiej nr 59 ¹⁰.

Wszystkie wymienione wyżej instytucje kościelne obejmowały razem 200.970 łokci kwadratowych. Jeżeli doliczymy jeszcze Dom Ks. Emerytów, to będziemy mieli ogółem przeszło 202.000 łokci kwadratowych.

Obszar powyższy był poprzednio w ogromnej większości własnością świecką, szlachecką lub mieszczańską. Niektóre tylko grunty należały już dawniej do kościoła. I tak klasztor karmelitanek bosych wchłoniął w siebie dawniejszy kościół św. Marcina wraz z kilkoma przyległymi budynkami przynależnymi do kościoła ¹¹. Kolegium jezuickie u św. Piotra i Pawła otrzymało pas gruntu od przyległego klasztoru klarysek św. Andrzeja, nadto dwie kamienice, które weszły w skład nowej fundacji, należały do ks. Żerzyńskiego ¹². Dalej do dwóch innych krakowskich ko-

¹ Tomkowicz St., *Dwa żeńskie klasztory w Krakowie, niegdyś rezydencje świeckie* (Księga pam. ku czci O. Balzera, Lwów 1925, II 608).

² Chmiel, *Ul. św. Jana*, 131.

³ Muczkowski o. c. 36. Por. niżej przyp. 5.

⁴ Leniek J., *Historia Gimnazjum św. Anny* (Książka pam. Gimn. św. Anny, Kraków 1888, str. LXXVIII). Gmach kolegium powstał na miejscu kamienicy mieszczańskiej i dwóch domów.

⁵ *Diariusz o fundacji kościoła i konwentu... św. Norberta...*, Kraków 1860, 10. Powierzchnia jest liczona łącznie z sąsiednimi bursami Starnigiejską i Sisiniego.

⁶ Tomkowicz, *Dwa żeńskie klasztory* 609 n.

⁷ Muczkowski, o. c. 36. Zob. wyżej przyp. 5.

⁸ Tomkowicz, *Ulice i place*, 110.

⁹ Wilczyński o. c. 76 n.

¹⁰ *Klasztory karmelitanek bosych*, 20. Rozmiary tego domu trudno dokładnie oznaczyć, w każdym razie ponad 1000 ł²?

¹¹ Tamże 21.

¹² Załęski o. c. 15.

legiów jezuickich włączono dawniejsze kościoły św. Barbary oraz św. Mateusza i Macieja¹. Wreszcie na obszarze późniejszego klasztoru św. Michała znajdował się między innymi dwór opata tynieckiego². Podobnie blok klasztoru św. Scholastyki obejmował też dom probostwa kościoła św. Krzyża, zapewne od dawna do niego należący. Trudno jednak oznaczyć dokładnie obszar wyłączonych dopiero posiadłości kościelnych, dlatego wolę nie uwzględnić tej pozycji w rachunku i zaznaczyć tylko, że podany wyżej obszar nowych nabytków kościelnych będzie o kilka lub kilkanaście tysięcy łokci kwadratowych za duży.

Prócz domów i parcel, które obrócono na te nowopowstałe instytucje duchowne, powiększyła się własność kościelna w Krakowie o poszczególne domy czynszowe, nabyte przez osoby i instytucje duchowne. Były to następujące kamienice i domy³:

Kwartal grodzki: dwie realności, dziś mniej więcej ul. Grodzka nr 4 (powierzchnia pierwszej 1230 ł², drugiej 885 ł²)⁴, dalej kamienice przy tejże ulicy, dziś nr 9 (pow. 2615 ł²)⁵, nr 19 (pow. 760 ł²)⁶ i połowa kamienicy dziś nr 38 lub 36 (pow. 400 ł²)⁷; nie istniejący dziś dom przy ul. Poselskiej (pow. 570 ł²)⁸; cztery

¹ Tomkowicz, *Ulice i place*, 98.

² Niwiński M., *Gdzie był dom Wita Stwosza?* (Rocz. Krak. XXVIII 234).

³ Metoda badania polegała głównie na porównywaniu rejestrów szosu z l. 1666—8 i z końca w. XVI oraz planu z r. 1667 i planu Konarzewskiego z r. 1878; częściowo przysłała z pomocą literatura.

⁴ Pierwsza od Rynku zwana Karchutowicą, w rpisie nr 2645, zaliczona do grupy mieszczańskiej, w późniejszych rejestrach nazwana kolegiacką, na planie zaznaczona jako duchowna. Kamienicę przyległą nabyło bractwo włoskie w r. 1634 (Tomkowicz, *Włosi kupcy w Krakowie w XVII i XVIII wieku*, Rocz. Krak. III 12—13).

⁵ W drugiej połowie w. XVII kamienica ta była własnością ks. Tomaszowica, który otrzymał ją w dziale rodzinnym; poprzednio kamienica mieszczańska (Chmiel, *Ul. Grodzka*, I 81).

⁶ Dom Pod Lipką przeszedł na początku w. XVII we władanie kolegiaty W. Świątych (tamże II 5 n.).

⁷ Połowa kamienicy zwanej Festowska należała według rejestrów z lat 1666—8 do klasztoru duchaczek; w r. 1578 (rpis nr 2526) cała kamienica była mieszczańską. Nadto nazwa jej świadczy o mieszczańskim pochodzeniu.

⁸ Kamienica, dawniej Gutkowskiego, nabyta została przez klasztor karmelitów bosych u św. Michała przed r. 1666 (rpis nr 2645). Jest to zdaje się ta sama kamienica, którą klasztor sprzedał p. Staszewskiemu

kamienice, dziś pl. Dominikański nr 2 i ul. Stolarska nr 15 (łącznie powierzchnia 2764 ł²)¹; przy ul. Siennej nr 4 (pow. 1060 ł²)², dalej część dzisiejszej kamienicy przy pl. W. Świętych nr 10 (pow. 556 ł²)³ oraz kamienica narożna, część dzisiejszej realności przy pl. W. Świętych nr 6 i ul. Bracka nr 12 (pow. 1366 ł²)⁴. Razem w kwartale grodzkim 12¹/₂ kamienic o powierzchni 12.207 ł².

Kwartal garncarski: trzy kamienice przy ul. Gołębiej nr 3 (pow. 1824 ł²)⁵, nr 6 (pow. 920 ł²)⁶ i nr 8 (pow. 750 ł²)⁷, dalej dwie kamienice w Rynku, jedna zdaje się dziś nr 23 (pow. 1200 ł²)⁸, druga narożna nr 26 (pow. 4200 ł²)⁹; kamienica narożna przy ul. Wiślniej nr 6 i Gołębiej nr 5 (pow. 1500 ł²)¹⁰ i druga kamienica przy ul. Wiślniej nr 8 (pow. 1150 ł²)¹¹; trzy kamienice względnie ich części przy ul. św. Anny, dziś nr 3 i 5 (powierzchnia łącznie

w r. 1795; oznaczona była wtedy nrem 185 (Akta fiskalne). Kamienica ta stała przy klasztorze św. Michała na poprzek ul. Poselskiej i odgradywała ją od ul. Kociey (plan senacki z r. 1808, sekcja 48). Miasto Kraków nabyło tę kamienicę w r. 1822, po czym zburzono ją, by przedłużyć ul. Poselską (Księga hipoteczna m. Krakowa z r. 1826, gmina II nr 185).

¹ Pierwsza z nich, niegdyś Loiego, należała w l. 1667—8 (rpis nr 2647 i 2650) do kościoła N. P. Marii, druga obok była własnością oo. franciszkanów; z kamienic przy ul. Stolarskiej pierwsza należała do klasztoru na Bielanych, druga do kościoła N. P. Marii; w r. 1578 wszystkie te realności występują jako mieszczańskie.

² Dom ten zwany Malanowiczowski, niegdyś mieszczkański, darował w r. 1640 ks. Jaroszewski na Arcybractwo Miłosierdzia i Bractwo Duszy Czyściowych (*Księga pamiątek*. 239).

³ W r. 1668 należała do ks. Milewskiego kustosa wiślickiego (?), w r. 1578 mieszczańska.

⁴ W l. 1666—8 własność oo. franciszkanów, w r. 1578 mieszczańska.

⁵ W r. 1668 własność ks. Wroblowica, w r. 1578 mieszczańska.

⁶ Klasztor kamedułów na Bielanych otrzymał ją w r. 1630 (Nowolecki o. c. 106).

⁷ Darowana Arcybractwu Miłosierdzia w r. 1598 przez Marcina Dobroszewskiego (*Księga pam. Arcybr. Miłos.* 241).

⁸ Kamienica zwana Tuńskiego była w r. 1668 kolegiacką, w r. 1578 mieszczańską.

⁹ Kamienica zwana Podparta należała w r. 1666 do ks. Remińskiego (rpis nr 2646 i 2648); dawniej była własnością szlachecką (rpis nr 2645).

¹⁰ Należała w l. 1666—8 do oo. franciszkanów, w r. 1578 do mieszczan.

¹¹ W r. 1668 własność ks. Groblickiego, w r. 1578 mieszczańska.

1799 ł²)¹ oraz nr 6 (pow. 2185 ł²)²; dwie kamienice przy ul. Szewskiej, mianowicie część dzisiejszej realności nr 4 (pow. 1900 ł²)³ i kamienica dziś nr 24 (pow. około 1379 ł²)⁴, wreszcie półtora realności przy ul. Jagiellońskiej, pierwsza stanowiła część dzisiejszej kamienicy nr 7 (pow. 1170 ł²)⁵, druga — część kamienicy nr 9 (pow. 1050 ł)⁶. Razem w kwartale garncarskim było nowych kamienic duchownych 11—12 oraz 2—3 części tychże o powierzchni 21.027 ł².

Kwartal sławkowski: dwie kamienice przy ul. Szewskiej nr 11 (narożnik ul. Jagiellońskiej, pow. 1279 ł²)⁷ i nr 21 (pow. 1875 ł²)⁸, narożnik pl. Szczepański nr 1 i ul. Jagiellońska nr 11 (część dzisiejszego gmachu Starego Teatru, pow. 1157 ł²)⁹, dalej część kamienicy przy pl. Szczepańskim nr 2 (pow. 1910 ł²)¹⁰, część kamienicy narożnej, dziś ul. Szczepańska nr 1 i ul. Sławkowska nr 2

¹ Według rejestrów połowa pierwszej kamienicy zwanej Goryszowska należała do ks. wikarych kościoła św. Anny, z drugiej zw. Bryknerowską również część tylko miała być własnością duchowną. Nazwy wskazują na niedawne mieszczańskie posiadłości. Por. wyżej str. 552 uw. 1.

² Część późniejszego Collegium Phisicum; w 2 połowie w. XVII stał tam dwór opata tyńskiego, nabyty niezawodnie po odstąpieniu poprzedniego dworzyszczu benedyktynów tyńskich na klasztor św. Michała na pocz. w. XVII.

³ Kamienica zwana Szylderowska, nabyta przez Arcybractwo Miłosierdzia w r. 1666 (*Księga pam.* 240).

⁴ Agnieszka Barankówna zapisała tę kamienicę kolegiacie św. Anny w r. 1636 (Bukowski J. ks., *Kościół św. Anny*, Kraków 1900, 22). Cyfra powierzchni ma wartość przybliżoną, ponieważ rozmiary powyższej parceli dadzą się oznaczyć tylko hipotetycznie.

⁵ Indermach Filowicowski kamienicy Mulinowica należy już w r. 1666 do ks. Barankowica, aczkolwiek rejestr z tego roku (rpis nr 2645) zamieszcza ją jeszcze w grupie mieszczańskiej.

⁶ Część kamienicy Gawronkowskiej *alias* Molinowica stanowiła według planu własność duchowną; nazwy wskazują na niedawny rodowód tej własności.

⁷ W r. 1667 własność ks. Ryglowica, w r. 1579 mieszczańska (rpis nr 2542).

⁸ Kamienica Brożkowska przeszła na własność duchowną około r. 1667 (rpis nr 2648).

⁹ Kamienica szlachecka Wybramowskich, dostaje się około r. 1667 w ręce ks. Wybramowskiego (rpis nr 2647, 2648, 2650).

¹⁰ Niegdyś kamienica szlachecka (ks. Koreckiej), już w r. 1666 znajdowała się w posiadaniu oo. jezuitów (rpis nr 2645, 2646, 2650); leżała obok plebanii kościoła św. Szczepana.

(pow. 1515 ł²)¹, dalej kamienice dziś przy ul. Szczepańskiej nr 5 (pow. 2221 ł²)², nr 11 (pow. 1989 ł²)³, kamienica oo. franciszkanów przy ul. św. Tomasza nr 5 (pow. 1800 ł²)⁴, dalej dom zwany Gorzykowski (Goryszowski), dziś ul. św. Marka nr 7 (pow. 3735 ł²)⁵, następnie cztery kamienice przy ul. Sławkowskiej, mianowicie część dzisiejszego gmachu Pol. Akademii Umiejętności (pow. 710 ł²)⁶, dalej kamienice oznaczone dziś nr 23 (pow. 1557 ł²)⁷ i nr 25 (pow. 1430 ł²)⁸, wreszcie część dzisiejszej realności nr 31 (pow. 995 ł²)⁹. W końcu kamienica przy ul. Pijarskiej, na której miejscu stoją dziś częściowo klasztor i kościół oo. pijarów (pow. 3705 ł²)¹⁰.

¹ Według planu część tej kamienicy należy do duchowieństwa, część do szlachty, wedle rejestrów cała jest własnością rodziny mieszczańskiej Rappów.

² W l. 1666—7 własność ks. Briknera, który odziedziczył ją po rodzinie, gdyż kamienica zwie się Briknerowską i w rpisie nr 2645 jest zaliczona do grupy mieszczańskiej.

³ W r. 1667 należy jeszcze do sukcesorów Mirosza, w r. 1668 jest już własnością «księży zamkowych» (rpis nr 2647, 2648 i 2650); na planie zaznaczona jako duchowna.

⁴ Nabyta po r. 1582 (rpis nr 2553).

⁵ Należał on według rpisu nr 2645 i 2650 do kościoła N. P. Marii, wedle rpisu nr 2647 i 2648 do kościoła św. Jana. W r. 1579 nie był jeszcze własnością duchowną.

⁶ Kamienica Uniejowska jeszcze w rpisie nr 2645 zaliczona do grupy mieszczańskiej, w r. 1666 (rpis nr 2644 i 2646), a może już nawet w r. 1660 należy do ks. mansjonarzy kościoła Mariackiego (zob. Chmiel, *Ul. Sławkowska*, I 101).

⁷ W rpisie nr 2634 zaliczona do grupy mieszczańskiej, podobnie jeszcze w rpisie nr 2645, aczkolwiek była już wtedy (r. 1666) własnością klasztoru oo. karmelitów na Piasku.

⁸ Należała do szpitala św. Mikołaja, który powstał zdaje się po r. 1581, gdyż od tego roku zaczynają się dokumenty szpitala św. Mikołaja (rpis nr 3466). Kamienica była dawniej mieszczańską, jak na to wskazuje jej dawna nazwa, urobiona od nazwiska mieszczańskiego (tamże).

⁹ Kamienica zwana Sobkowicowska, zaliczona w rpisie nr 2645 jeszcze do grupy mieszczańskiej, choć należała już wtedy do Arcybractwa Miłosierdzia (tamże i następne rejestry).

¹⁰ W poł. w. XVII była własnością szlachcica Czerneckiego, ale w r. 1666 należy już do ks. Słowikowskiego, archiprezbitera kościoła Mariackiego (rpis nr 2645 i 2646). Autor planu dał jej zdaje się naprzód barwę czerwoną (szlachecką), a potem zamalował barwą niebieską (duchowną), bo obydwie barwy występują na tym odcinku.

Razem w kwartale sławkowskim przybyło duchowieństwu kamienic i domów czynszowych 13 i 1 część o powierzchni 25.878 ł².

Kwartal rzeźniczy: trzy kamienice przy ul. św. Jana, dwie pierwsze weszły później w skład klasztoru prezentek (nr 7, pow. 1405 ł²), w ręce duchowne dostały się wszakże wcześniej, bo w r. 1640 przeszły na własność kościoła św. Jana¹, trzecia zwana Petrycowską stanowiła część dzisiejszej realności nr 11, a przeszła około r. 1666 w ręce klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu². Dalej dwie realności przy ul. św. Tomasza, w jednej z nich, niewielkiej kamieniczce (dziś nr 15, pow. 380 ł²), mieszkali ks. misionarze kościoła św. Jana³, druga leżała zdaje się na obszarze dzisiejszej realności nr 29 (pow. 1422 ł²)⁴. Na ul. Floriańskiej przeszło aż 9 kamienic w ręce duchowne, a mianowicie dom oznaczony dziś nr 16 (pow. 1140 ł²)⁵, kamienica narożna dziś nr 28 (pow. 1405 ł²)⁶, dalej nr 29 (pow. 1700 ł²)⁷, nr 32 (pow. 1285 ł²)⁸, część dzisiejszej kamienicy nr 33 (pow. 380 ł²)⁹, następnie nr 40

¹ Chmiel (*Ul. św. Jana*, I 41 n.) wspomina o jednej kamienicy narożnej, ale były to początkowo dwie małe kamieniczki; tak jest zaznaczone na planie i tak podaje rpis nr 2650, przyznając własność jednej prepozytowi, a drugiej ks. kolegiatom św. Jana. Niebawem połączono je i stąd zapewne pochodzą wiadomości o jednej kamienicy.

² Chmiel *o. c.* I 57; rpis nr 2645.

³ Rejestr szosu z r. 1593 (rpis nr 2559) nie wymienia w tym miejscu własności duchownej.

⁴ Była to w r. 1668 zapewne własność ks. Mogielca, świeży nabytek duchowny, skoro zaliczona jeszcze w rpisie nr 2650 do własności mieszczańskiej. W każdym razie rejestr z r. 1593 nie podaje w tym miejscu własności kościelnej.

⁵ W r. 1667 własność ks. Ochockiego, dawniej mieszczańska (Chmiel, *Ul. Floriańska*, II 67).

⁶ W r. 1666 własność ks. Komeckiego (rpis nr 2644), dawniej kamienica szlachecka (rpis nr 2645).

⁷ W r. 1667 własność ks. Słowikowskiego (rpis nr 2647 i 2648), dawniej mieszczańska (tamże I 102).

⁸ Bractwo Miłosierdzia nabyło ją około r. 1656 (tamże II 140).

⁹ Na planie część tej realności jest duchowna, część mieszczańska; według rpisu nr 2647 i 2648 kamienica ta, dawniej Jabłońskiego, należała do Bractwa Miłosierdzia. Poprzednio była w całości własnością mieszczańską (tamże I 116).

(pow. 1800 ł²)¹, nr 43 (pow. 1375 ł²)², nr 51 (pow. 1330 ł²)³ i część kamienicy oznaczonej dziś nr 55⁴.

Na ul. Szpitalnej przybyło również wiele, bo aż 10 nowych posiadłości kościelnych, mianowicie część dzisiejszej kamienicy nr 3 (pow. 943 ł²)⁵, dalej kamienica nr 6 zwana Starą Łażnią (pow. 1422 ł²)⁶, następnie dwie kamienice p. Czeskiej, stanowiące część dzisiejszej realności nr 7 (pow. 1994 ł²)⁷, kamienica dziś nr 13 (pow. 1700 ł²)⁸, dalej część środkowa dzisiejszej realności nr 15 (pow. 1520 ł²)⁹, potem kamienica zwana Naimanowską, dziś nr 19 (pow. 3030 ł²)¹⁰ kamienica zwana Urzędowska, dziś nr 22 (pow. 1040 ł²)¹¹, kamienica Śmieszkowicowska, dziś nr 26 (pow. 1110 ł²)¹², kamienica Siewiołowska, dziś część hotelu Pollera (pow. 1100 ł²)¹³,

¹ Na początku w. XVII przeszła w ręce ks. wikarych kościoła św. Floriana (tamże II 160). ² Zob. wyżej str. 551.

³ Kamienica zwana Na Olkuskiem, dawniej mieszczańską, dostała się w poł. w. XVII w ręce ks. Pierścińskiego (tamże I 177 n.).

⁴ Kamienica zwana Siewiołowska należała w r. 1667 do klasztoru duchaczek. Poprzedni właściciel, mieszczanin Siewioł, dzierżył ją jeszcze około r. 1630 (tamże II 183). Powierzchnię obliczono łącznie z przyległą realnością przy ul. Szpitalnej nr 40 na 4169 ł².

⁵ Kamienica zwana Rynowiczowską lub Korlandowską, w r. 1667 jest własnością oo. penitencjarzy kościoła Mariackiego (rpis nr 2648, 2650).

⁶ Zwano ją również Zyburtowską i Oleskiego; w rpisie nr 2645 zamieszczono ją jeszcze w grupie mieszczańskiej, choć należała już do uposażenia kościoła Mariackiego (tamże).

⁷ Jedna zwana była Kralowską, druga Waksmanowską. Sąsiednią kamienicą p. Ciakiny zawiadywali w r. 1666 oo. jezuici (rpis nr 2645), ale już w r. 1667 przeszła ona na własność Mikołaja Wizemberga (rpis nr 2648). Por. wyżej str. 552, przyp. 1.

⁸ Kamienica ta, zw. Serwacowską, przeszła około r. 1667 w ręce duchowne, gdyż rpis nr 2648 zaznacza przy niej: »teraz księża«.

⁹ Kamienica zw. Flawiuszowska stała się własnością duchowną również około r. 1667, bo rpis nr 2650 zaznacza: »teraz księży«; na planie podana jako duchowna.

¹⁰ Niegdyś własność szlachecka, około r. 1666 dostaje się jezuitom (rpis nr 2644 i 2646) i później w w. XVIII do nich należy (Nowolecki, *Ulice* 134).

¹¹ W r. 1667 własność mansonarzy kościoła Mariackiego, w r. 1593 nie należy do duchowieństwa.

¹² W r. 1667 własność duchowna; sama nazwa wskazuje na dawne mieszczańskie posiadanie.

¹³ W drugiej poł. w. XVII należała do rodziny Będkowskich, a około r. 1667 dostała się mniszkom (zapewne św. Ducha; rpis nr 2648 i 2650).

wreszcie realność narożna przy ul. Szpitalnej nr 40 i Pijarskiej nr 23, zwana Na Półce, własność szpitala św. Ducha¹. Księża spowiednicy kościoła Mariackiego nabyli w r. 1637 małą kamieniczkę, dziś pl. Mariacki nr 2 (pow. 474 ł²)². Przy ul. Mikołajskiej wzrosła własność kościelna o dwie kamienice i część, jedna stanowi część dzisiejszej realności nr 5 (pow. 1648 ł²)³, druga zwana Paryskiego, dziś nr 22, wychodziła też na ul. św. Krzyża (pow. 1705 ł²)⁴, część kamienicy ks. Słowikowskiego leżała na obszarze dzisiejszej realności przy ul. Mikołajskiej nr 11 (pow. 853 ł²)⁵. W końcu realność narożną przy Małym Rynku nr 1 nabył Andrzej Strzebosz proboszcz i przeor klasztoru w Mstowie w r. 1626 (pow. 2175 ł²)⁶. Razem w kwartale rzeźniczym powiększyła się własność kościelna o 27 kamienic i dwie części o powierzchni 38.515 ł².

Ogółem przeszło w ręce duchowne od r. 1580 (mniej więcej) do r. 1667 kamienic i domów czynszowych około 70 w całości lub części; obejmowały one przestrzeń 97.627 ł². Cyfry powyższe nie są zupełnie dokładne. Mamy bowiem wiadomości o całym szeregu realności, które na pewno lub z wielkim prawdopodobieństwem przeszły na własność duchowieństwa w wzmiankowanym okresie czasu, tylko nie da się ich dokładnie umiejscowić i oznaczyć ich wymiarów. Tu należy dom zwany Kaleciński, który na początku w. XVII dostał się w posiadanie klasztoru św. Marka⁷; dalej w grę wchodzi trzy imiennie oznaczone kamienice mieszczańskie, które weszły w skład klasztoru dominikanek przy ul. Stolarskiej zapewne po r. 1578⁸. Następnie wymienić tu trzeba kamienicę Waksmanowską za szkołą P. Marii, kamienicę Pod

¹ Część tej realności znajdowała się już przed r. 1593 w rękach duchownych; co do obszaru zob. wyżej str. 569, przyp. 4).

² Nowolecki *o. c.* 131.

³ W r. 1667 własność klasztoru dominikanek na Gródku. W r. 1593 nie należała do duchowieństwa.

⁴ W l. 1666—8 należy do dominikanów; sama nazwa wskazuje na dawną własność mieszczańską.

⁵ W rejestrze z r. 1593 nie ma wzmianki o własności duchownej w tym miejscu.

⁶ Nowolecki *o. c.* 137.

⁷ Chmiel, *Ul. Sławkowska*, II 111. Możliwe, że klasztor nabył w w. XVII jeszcze jedną kamienicę, gdyż rypsy nr 2645 i 2650 mówią o dwóch kamienicach, wpuszczonych w klasztor św. Marka.

⁸ Rejestr z tego roku wymienia jedno z powyższych nazwisk wśród właścicieli realności przy ul. Stolarskiej.

Śmiercią, dom Kloczka kichlarza, dalej kamienice dominikańskie, które nosiły jeszcze w r. 1668 nazwy swych dawnych właścicieli: Ostrowskiego, Balcera księgarza, Koteckiego i Dolabelli ¹. Nowymi nabytkami będą młyn pod Kurzą Stopką ² oraz dom Pielgrzymowski, który w latach 1666—8 znajdował się w posiadaniu oo. dominikanów, a stał zdaje się w pobliżu szpitala św. Ducha. Wreszcie wspomnieć należy kamienicę, która weszła później w skład klasztoru prezentek, a od r. 1628 należała do ks. Jana Kazimierza Belzy, proboszcza myślenickiego ³. Cyfra 97.627 ł² jest zatem za mała jako suma wszystkich nowych nabytków kościelnych w dziedzinie domów czynszowych. Jeżeli znowu weźmiemy pod uwagę, że cyfra około 202.000 ł² na oznaczenie obszaru nowych instytucji kościelnych będzie nieco za duża, to wspomniana nadwyżka i niedobór zniosą się mniej więcej, tzn. że sumę wspomnianych dwóch cyfr (około 299.627 ł²) będziemy mogli uważać w przybliżeniu za obszar nowych nabytków duchowieństwa w Krakowie w latach 1580—1667.

Chcąc tedy zrekonstruować rozmiary własności duchownej w Krakowie około r. 1580, trzeba odjąć tę liczbę 299.627 od liczby 825.541 ł², wyrażającej obszar posiadłości kościelnych w r. 1667, a nadto należy dodać obszar majątności posiadanych przez Kościół około r. 1580, a później przed r. 1667 alienowanych. Wiemy o jednym takim wypadku ⁴, lecz było ich zapewne trochę więcej ⁵.

¹ Wszystkie te realności leżały prawdopodobnie na obszarze wielkiego bloku duchownego o powierzchni 90.562 ł²; w skład tego bloku wchodziły głównie posiadłości dominikańskie, lecz także innych instytucji kościelnych, np. dom psalterzystów zwany Turcja (Tomkowicz, *Ulice*, 51), szkoła N. P. Marii; ale tylko te ostatnie i niektóre domy dominikańskie są na planie wyróżnione graficznie.

² W r. 1601 własność królewska (Tomkowicz, *Ulice*, 207). W r. 1666 budynek był już rozwalony (rpis nr 2645).

³ Na planie oznaczona barwą szlachecką. — Nowym nabytkiem były też może dwie kamienice (w jedną potem złączone) oo. karmelitów przy ul. Mikołajskiej oraz kamienica niegdyś Lichońskiego i domek »w kącie« należący do księży zamkowych. Znajdował się w kwartale sławkowskim. Bliższego położenia wymienionych realności nie umiem oznaczyć.

⁴ Zob. niżej str. 573, przyp. 1.

⁵ Te same majątności, które duchowieństwo posiadało w Krakowie pod koniec w. XVI, spotykamy na ogół w jego rękach również po wojnach szwedzkich. Jedynie w kwartale rzeźniczym rejestr z r. 1593 wspomina dwa domy: opata koprzywnickiego i ks. Remiszowskiego, których

Nie mogąc na razie obliczyć wspomnianych strat, uwzględnię tylko jeden znany wypadek alienacji (pow. 3262 ł²) i będę operował uzyskanymi rezultatami z tym zastrzeżeniem, że cyfra przyrostu dóbr duchownych będzie może nieco za duża. Cyfrę ogólną przyrostu przyjmuję zatem na 296.000 w przybliżeniu. W konsekwencji majątności kościelne w obrębie murów Krakowa posiadałyby około r. 1580 przestrzeni mniej więcej 529.000 ł², wzrosłyby więc w dobie wzmózonej żarliwości religijnej więcej niż o połowę (blisko 56%). Podobnie okazało się przedstawiać nam przyrost własności kościelnej, jeżeli weźmiemy pod uwagę liczbę budynków. Ilość publicznych gmachów kościelnych wzrosła w omawianym okresie czasu z 31 do 52 (tj. mniej więcej o 70%), cyfra domów i kamienic czynszowych zwiększyła się przynajmniej o 82 pozycje, tzn. że około r. 1580 kler posiadałby w Krakowie w przybliżeniu ponad 100 kamienic i domów czynszowych (przyrost około 80%). Nie ulega zatem wątpliwości, że własność kościelna w Krakowie zwiększyła się ogromnie w l. 1580—1667, a przyrost ten dokonał się głównie kosztem własności mieszczańskiej¹. Stan posiadania szlachecki pozostał bowiem bez większych zmian, o ile chodzi o ilość realności; co do obszaru był zapewne trochę większy w r. 1580, ponieważ parę większych posiadłości szlacheckich (dwory Tęczyńskich, Tarnowskich i inne) obróconych zostało na nowe fundacje kościelne. Jeżelibyśmy tedy policzyli na tę nadwyżkę mniej więcej 20.000 ł² i przyjęli obszar posiadłości szlacheckich około r. 1580 na 270.000 ł² w przybliżeniu, to na własność mieszczańską wypadłoby wtedy około 696.000 ł²². Rozmieszczenie po-

nie wymieniają rejestry z l. 1666—8. Przeszły one w ręce świeckie, lub są może identyczne z niektórymi nabytkami duchownymi np. z domami oo. karmelitów na ul. Mikołajskiej, których przeszłość nie jest znana. W jednym i drugim wypadku trzeba by ilość przybytków duchownych zmniejszyć o dwie pozycje.

¹ Proces ten znajdował się w pełni rozwoju w r. 1667. Gdy bowiem zbadamy rejestr z r. 1655 (rpis nr 2626), to przekonamy się, że w ciągu 12 lat od wybuchu wojny szwedzkiej cyfra realności mieszczańskich zmalała o kilkadziesiąt pozycji, a o kilkanaście wzrosła liczba kamienic szlacheckich. Zwiększyła się również pokaźnie własność duchowna, jak to wynika jasno z poprzednich wywodów. Najwidoczniej mieszczenie zrujnowani wojną wyzbywali się swych posiadłości na rzecz silniejszych finansowo stanów.

² W tym mieści się również obszar międzymurza od klasztoru św. Michała do Wawelu o powierzchni 27.860 ł². Odcinek ten leży poza we-

siadłości różnych stanów w Krakowie około r. 1580 przedstawiałyby się zatem mniej więcej następująco:

Własność królewska	około 4.700 ł ² ¹
„ duchowna	„ 529.200 „
„ szlachecka	„ 270.400 „
„ mieszczańska	„ 696.300 „
Razem	około 1.500.600 ł ²

Mieszczanie dzierżyliby więc wtedy względną większość (ponad 46%) nieruchomości miejskich, za nimi dopiero szłoby duchowieństwo (ponad 35%), dalej szlachta (około 18%) wreszcie król (0.3%). W rzeczywistości rozmiary własności mieszczańskiej były zapewne nieco mniejsze, a duchownej trochę większe, w każdym razie można przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że mieszczanie posiadali jeszcze w w. XVI względną większość areалу budowlanego w Krakowie. Podział własności nieruchomości wyglądał tu wtedy o wiele zdrowiej i normalniej, aniżeli w drugiej połowie XVII stulecia.

Z powyższymi wynikami zgadzają się spostrzeżenia odnośnie do ilości budynków mieszczańskich. Około r. 1580 jest ich o 200 z górą więcej aniżeli w r. 1667. Realności te przeszły przeważnie w ręce duchowieństwa ², częściowo także w posiadanie szlachty, zwłaszcza w kwartale sławkowskim, gdzie liczba kamienic szlacheckich wzrosła znacznie w ciągu XVII stulecia ³. Nie można

wewnętrzna linia murów miejskich, którą przyjąłem zasadniczo jako granicę badanego obszaru miasta Krakowa, uwzględniłem go jednak, ponieważ plan z r. 1667 zaznacza go jako własność duchowną. Tym samym dla konsekwencji musiałem uwzględnić ten odcinek przy obliczeniach dla w. XVI, aby nie zmieniać rozmiarów porównywanego obiektu.

¹ Późniejszą ludwisarnię przy ul. Grodzkiej nr 69 nabył dopiero Zygmunt III od oo. dominikanów w r. 1609 (Tomkowicz, *Ulice*, 70), toteż własność królewska w Krakowie była w r. 1580 mniejsza o 3.262 ł², a o takiż obszar należy zwiększyć własność duchowną. — W zestawieniu zaokrąglam wszystkie cyfry.

² Na tym tle zrozumiała jest ostra opozycja mieszczaństwa krakowskiego przeciwko nowym fundacjom klasztornym w w. XVII (*Prawa, przywileje... m. Krakowa*, II nr 921. — Wilczyński *o. c.* 72, 88 n. — *Diariusz o fundacji kościoła św. Norberta*, 8 n. — Chromecki T., *Krótki rys dziejów... oo. pijarów*, Kraków 1880, 124 n.).

³ Na odwrót pewna ilość posiadłości szlacheckich dostaje się duchowieństwu, szczególnie w grodzkim kwartale, gdzie też cyfra kamienic szlacheckich zmalała na przestrzeni lat 1580—1667.

jednak w ten sposób wytłumaczyć całego ubytku; w grę wchodzi tu również inne przyczyny. I tak zwraca uwagę fakt, że ogólna liczba realności miejskich jest w w. XVI większa o kilkadziesiąt, względnie o sto kilkadziesiąt pozycji, aniżeli w drugiej połowie w. XVII¹. Różnicę tę częściowo należy tłumaczyć tym, że na jedną nową instytucję duchowną składało się zazwyczaj kilka realności, częściowo zaś tym, że w w. XVI było w Krakowie zapewne więcej domów drewnianych, niż później w drugiej połowie w. XVII. Dość dużo tych domów uległo rozbiórce czy pożarom, a na ich miejscu pozostały puste place lub pobudowano kamienice, przy czym jedna murowana realność stała na miejscu dwóch lub więcej dawnych domów drewnianych. Otóż drewniane domy należały z reguły do mieszczan, tym samym ogromne zmniejszenie się liczby realności mieszczańskich w l. 1580—1667 stanie się bardziej zrozumiałym.

W poszczególnych kwartałach miasta przyrost własności duchownej przedstawia się jak w tabeli VI i VII na str. 575.

Odjawszy powyższe cyfry od opisanego wyżej stanu posiadłości duchownych z r. 1668, otrzymamy w przybliżeniu stan z r. 1580, przy czym cyfry dotyczące obszaru oraz ilości kamienic czynszowych będą może trochę za niskie.

¹ W r. 1667 ogólna liczba kamienic i domów czynszowych wynosiła około 637 pozycji. Według rejestrów pod koniec w. XVI było domów szlacheckich i miejskich 657, duchownych wedle mego obliczenia (zob. niżej) 102—3, według rejestrów 75, razem byłoby 759—60 względnie 732. Od tych wyników różni się dość znacznie cyfra domów, podana w lustracji wielkorządców z r. 1569 (inw. tymcz. rpis nr 47, str. 9). Otóż według tej lustracji było w Krakowie w obrębie murów domów mieszczańskich 538, domów wolnych, pańskich, klasztornych, ziemiańskich i kolegiackich, prócz ul. Kanoniczej, 129. Doliczywszy więc do tego 25 kamienic kapitulnych na ul. Kanoniczej (rpis nr 2650), otrzymamy razem dla r. 1569 realności 692. Cyfra domów mieszczańskich niewiele odbiega od wyniku uzyskanego z nieco późniejszych rejestrów; można przypuścić, że brakujących 10 domów wybudowano w międzyczasie. Natomiast ilość posiadłości niemieszczańskich (154) jest znacznie mniejsza od sumy kamienic szlacheckich i duchownych, czy to według rejestrów (184), czy to według moich obliczeń (209—12). Przypuszczalnie w lustracji wielkorządowej pominięto te posiadłości duchowne, z których nie płacono podatków, ponieważ nie mieszkaly tam żadne osoby podlegające prawu miejskiemu. Nie jest też wykluczonym, że później dobudowano trochę domów na gruntach duchownych.

Jak widzimy, w XVI stuleciu własność duchowna koncentrowała się jeszcze w wyższym stopniu w kwartale grodzkim, niż w w. XVII. Około r. 1580 skupia się tu ponad 60% posiadłości

TABELA VI

Kwartaly	Po- wierzchnia	Kamienice i domy	Budynki publiczne
Grodzki	125.000* 12	23 i 1 część	7
Garncarski	38.865 12	11 (12) i 2 (3) części	5
Sławkowski	63.219 12	14 i 1 część	5
Rzeźniczy	69.441 12	31 i 2 części	4
Razem	296.525* 12	79 (80) i 6 (7) części	21

TABELA VII

Własność kościelna (około r. 1580)

Kwartaly	Po- wierzchnia	Kamienice i domy	Budynki publiczne
Grodzki	330.633 12	59*	16 ^b
Garncarski	65.024 12	11 (10)	9
Sławkowski	25.595 12	2	1 ^b
Rzeźniczy	107.764 12	31	5
Razem	529.016* 12	103 (102)	31

^a Pomijam części dla większej przejrzystości, gdyż cyfry mają tylko wartość przybliżoną. Uwzględniłam też poprawkę wspomnianą wyżej (zob. str. 556, przyp. a i str. 556, przyp. 2).

^b Cyfry są większe, niżby wypadało z odejmowania, ponieważ niektóre kościoły (św. Marcina, św. Barbary, św. Macieja) istniały już dawniej. Nie liczę zboru ewangelickiego, zwanego Bróg.

^c W przybliżeniu drobne różnice między tymi cyframi a wynikami; podanymi wyżej powstały wskutek zaokrągleń.

duchownych, podczas gdy po wojnach szwedzkich tylko z górą 50%. Pokaznie przedstawia się też w w. XVI własność duchowna w kwartale rzeźniczym, znacznie skromniej w garncarskim (przeważnie posiadłości uniwersyteckie), a już zupełnie nieznacznie w kwartale sławkowskim¹.

¹ Pozornie przeciw temu zdaje się świadczyć rejestr z r. 1579, który wylicza w kwartale sławkowskim 7 kamienic i domów w posiadaniu du-

Osiągnięte wyniki pozwalają nam wnikać głębiej w strukturę socjalną dawnej stolicy Polski i zrozumieć lepiej trudną sytuację mieszczaństwa krakowskiego, którego swoboda gospodarcza była silnie ograniczoną, nawet w obrębie własnego miasta.

DODATEK

A. Wykaz szlachciców właścicieli nieruchomości w Krakowie z drugiej połowy w. XVI¹

Kwartal grodzki (r. 1573): Mikołaj Alantsée², Barzy³, Bogusz⁴, Czerny, Jakub Dembieński starosta czorszyński⁵, Jan Firlej wojewoda krakowski⁶, Garnisz, Gnoiński, A. Górka (dwa domy), Goślicki, Kmita, Koniecpolski, Koryciński, Kurowski⁷, Lubomirscy (dwa domy)⁸, Maciejowski, Mieleccy (dwa domy)⁹, Mirski, Ocieski, Orlik¹⁰, Osiecki, Pieniążkowa, Podoski (dwa domy) St. Rej, Spinek, Stadnicki, Staszkowski (dwa domy), Stanisław Szafraniec z Pieskowej Skały kasztelan biecki¹¹, Tarnowski, Ta-

chowieństwa; w tym jednak pięć budynków należy do klasztoru św. Marka, a z nich cztery później włączono do kompleksu zabudowań klasztornych (rpis nr 2650).

¹ Rejestry podają nazwiska właścicieli zazwyczaj bez imienia. Ustalenie wszystkich imion wymagałoby niesłychanie żmudnych poszukiwań, a ponieważ okoliczność ta ma zupełnie drugorzędne znaczenie dla niniejszego tematu, przeto podaję imiona tylko w tych wypadkach, kiedy są one wymienione w źródłach (np. w innych współczesnych rejestrach) lub dadzą się stwierdzić bez długich zachodów.

² Indygenat w r. 1569 (*Pol. słow. biogr.* I 42).

³ Zapewne Stanisław wojewoda krakowski († 1571); rejestry oznaczają nieraz realności nazwiskami zmarłych właścicieli.

⁴ Posiada dwór (*curia*), zatem jest szlachcicem, gdyż dwory w mieście należały z reguły tylko do szlachty i wyższego kleru.

⁵ Zob. Kutrzeba St., *Akta sejmik. województwa krak.*, Kraków 1932, I 24.

⁶ Zob. przyp. 2.

⁷ Zob. przyp. 1.

⁸ Jeden Mikołaj, drugi nie podanego imienia.

⁹ W tym Sebastian Mielecki kasztelan krak. posiadał jedną realność (por. Niesiecki, *Herbarz*, I 122. — Kutrzeba *o. c.* 24), Mielecki nie podanego imienia miał drugą posiadłość.

¹⁰ Może Stanisław; szlachcic tego imienia i nazwiska występuje współcześnie w księdze plenipotencji (rpis nr 762, str. 55).

¹¹ W rejestrze zaznaczony jako d. (*dominus* tzn. pan, kasztelan) biecki.

szycki, Tęczyński (dwa domy), Zborowski (dwa domy). Razem realności szlacheckich było 39.

W r. 1578 kwartał ten liczy o trzy więcej posiadłości szlacheckich. W porównaniu z r. 1573 występują też dość znaczne przesunięcia w szlacheckim stanie posiadania. I tak Lubomirscy mają trzy domy, podobnie kasztelan biecki Mikołaj Firlej¹, dalej Ocieski dwa, Mielecki i Tęczyński po jednym, stracili swe realności Czerny, Jan Firlej wojewoda krak., Garnisz, Goślicki, Maciejowski, Osiecki, Stadnicki i Tarnowski. Reszta utrzymała dotychczasowy stan posiadania. Za to przybył dość liczny zastęp nowych właścicieli ze stanu szlacheckiego, mianowicie Dłuski, Konarski, Krzykowski², Minocki, Młoszowski³, Sebastian Montelupi⁴, Niemsta, Płaza⁵ starosta ojcowski, Płonkowski, Augustyn Rotundus Mielicki sekretarz królewski i wójt wileński⁶, Tarło, wreszcie kasztelanowie sandomierski⁷, wiślicki⁸ i wojnicki⁹ oraz referendarz ojcowski.

Razem 42 domów szlacheckich.

Kwartał garncarski (r. 1578):¹⁰ Baranowska¹¹, Kasper Bekiesz de Corniath¹², Hieronim Bużeński podskarbi koronny¹³, chorąży chełmski¹⁴, Erazm Czczotka¹⁵, Czerny, Dembiński¹⁶ pod-

¹ Por. Kutrzeba *o. c.* indeks.

² Może Wojciech sekretarz królewski (Boniecki, *Herbarz*, XIII 21).

³ Zapewne Stanisław podsędek i podstarości krak. (rpis nr 762, 101. Por. Uruski, *Rodzina*, XI 167).

⁴ Uzyskał podobno indygenat w r. 1567 (Ptaśnik J., *Ż dziejów kultury włoskiego Krakowa*, Rocz. Krak. IX 87).

⁵ Stanisław (Kutrzeba *o. c.* indeks).

⁶ *Rodzina* XV 271.

⁷ Stanisław Szafraniec (tamże).

⁸ Mikołaj Ligeza (Boniecki XIV 256).

⁹ Jan Tęczyński (Niesiecki I 245).

¹⁰ Dla zachowania większej jednolitości biorę do zestawienia dla tego kwartału rejestr z r. 1578, a nie z r. 1577, tj. najstarszy zachowany z pełniejszych rejestrów tego kwartału.

¹¹ Zapewne wdowa po Mikołaju rajcy krak. nobilitowanym w r. 1552 (Boniecki I 107).

¹² Właściciel kamienicy Pod Barany (Louis *o. c.* 133 n.).

¹³ Niesiecki I 358. Por. rpis nr 2536, str. 6 i nr 2550, str. 6.

¹⁴ Zapewne Florian Zamoyski (*Archiwum Jana Zamoyskiego* I indeks).

¹⁵ Nobilitowany w r. 1552 (Muczkowski J., *Krwawy burmistrz*, Kraków 1935, 49).

¹⁶ Jakub (informacja dra Budki).

sedek krakowski, Stanisław Dembiński starosta chęciński ¹, Jędrzej Gołuchowski ², Iwicki, Koniecpolski, Ligęza, Morsztyn, Gabriel Słonski ³, Tęczyński, Wielogłowska, wojewoda kaliski ⁴ i Stanisław Zawadzki ⁵.

Razem domów szlacheckich było 18.

Kwartal sławkowski wykazuje w r. 1579 następujących właścicieli nieruchomości o szlacheckich nazwiskach: Brykczy-Wężyk, Dąbrowski, Grocholski, Maciejowski, Mocarska Krzysztofowa ⁶, Sebastian Montelupi, doktor Pikus-Zawadzki ⁷, pan sieradzki ⁸, starosta dybowski ⁹, Trzycieski ¹⁰, Zieliński ¹¹.

Razem 9—11 domów szlacheckich.

Wreszcie w kwartale rzeźniczym spotykamy w r. 1593 sporo szlachetnie urodzonych posiadaczy nieruchomości. Są to: Wojewodzina Barzina ¹² (dwa domy), Jan Cerasini-Kirnstein ¹³, Ciołek, Erazm Czeczotka, Dembiński kasztelan krakowski ¹⁴ (ewentualnie też inni członkowie tej rodziny, razem 5 domów), Bartłomiej Groicki ¹⁵, Gutteter ¹⁶, kasztelanowa sandomier-

¹ Zob. Kutrzeba *o. c.* 70.

² Podsedek stężycki lub podkomorzy sandomierski (Boniecki VI 124, 218).

³ Używał herbu Ostoja (Paprocki, *Herby*, 899).

⁴ Może Kasper Zebrzydowski; piastował jeszcze tę godność w r. 1576 (Niesiecki I 147).

⁵ Paprocki 656. ⁶ Por. rpis nr 762, str. 631.

⁷ Identyczny ze Stanisławem Zawadzkim. Por. Barycz H., *Historia Uniwersytetu Jagiell.*, Kraków 1935, indeks.

⁸ W rejestrze z r. 1582 (rpis 2542) dom ten należy do panów Tarnawskich. Będą to raczej Tarnowscy, gdyż Jan Spytek Tarnowski († 1556) był wojewodą sieradzkim (Niesiecki I 153), a po nim mógł się ten dom nazywać jeszcze w r. 1579 domem pana sieradzkiego.

⁹ W r. 1572 dzierżył to starostwo Wojciech Padniewski (Kutrzeba *o. c.* 7).

¹⁰ W 2 poł. w. XVI występują w Krakowie osoby tego nazwiska, należące zarówno do szlachty, jak i do mieszczaństwa (Ptaśnik J., *Cracovia impressorum*, indeks; rpis nr 758, str. 189; rpis nr 762, str. 404, 435 i n.).

¹¹ Zob. poprzedni przypisek.

¹² Dorota wdowa po wojewodzie krak. Stanisławie Barzym (*Pol. słow. biogr.* I 346).

¹³ Nobilitowany w r. 1578 (Rel. Castr. Crac. t. 129, str. 1031).

¹⁴ A raczej spadkobiercy Walentego Dembińskiego, który umarł w r. 1584 (Boniecki IV 207).

¹⁵ Niesiecki (IV 289) uważa go za szlachcica.

¹⁶ Nobilitowany w r. 1580 (Boniecki VII 212).

ska¹, kasztelanowa (pani) sieradzka², Korzeński, pani kuchmistrowa³, Kula⁴ Kułakowski, Mateusz Misiowski burgrabia krak., Sebastian Montelupi, Zygmunt Myszkowski starosta piotrkowski⁵, Jan Narbort, Otwinowski, Paweł Pernus wójt krakowski⁶ (trzy domy), Jan Plaza⁷ starosta lubaczowski, Podoski, Polanowski⁸, Andrzej Rej⁹, Secymiński¹⁰, starosta chęciński¹¹, starosta krzepicki¹², Sułowski, Paweł Szczerbicz sekretarz królewski¹³, Stanisław Szembek i Baltazara Wunzama¹⁴ dziedzice.

Razem 38 domów szlacheckich.

B. Wykaz szlachciców właścicieli nieruchomości w Krakowie w r. 1668 (według rpisu 2650)

Kwartal grodzki: Bzowski spadkobiercy Pawła Celarego, generała wojsk polskich¹⁵, Charzowska¹⁶, Dąbski¹⁷, Piotr

¹ Zapewne Zofia z Osieckich, żona Stanisława Tarnowskiego (Nieściecki IX 47).

² Zapewne żona kasztelana sieradzkiego Hieronima Bużeńskiego (Boniecki II 269).

³ Zapewne Anna żona Dominika Alamani. Wprawdzie przestał on pełnić funkcje kuchmistrza król. około r. 1586, ale tytułatura w potocznym użyciu zapewne pozostała (*Pol. słow. biogr.* I 40—1).

⁴ Boniecki XIII 158.

⁵ *Script. Rer. Pol.* t. 20, str. 241.

⁶ Uzyskał indygenat w r. 1589 (*Rodzina* XIII 281).

⁷ Kutrzeba *o. c.* indeks.

⁸ Może Jan »nobilis«, który zjawia się przed radą krakowską w r. 1585 (rpis nr 762, str. 119).

⁹ Chmiel, *Domy krakowskie. Ul. Floriańska*, II 8.

¹⁰ W rpisie: Seczeński.

¹¹ Zapewne Piotr Myszkowski, który dzierży to starostwo w r. 1590 (Kutrzeba *o. c.* 161).

¹² Może Mikołaj Wolski, który piastował tę godność w r. 1575 (tamże 58).

¹³ Paprocki, *Herby*, 471.

¹⁴ Rodzina Wunzamów nobilitowana według Żernickiego-Szeligi w r. 1550.

¹⁵ Właściciel kamienicy przy ul. Brackiej nr 6 (część). Zob. *Pol. słow. biogr.*

¹⁶ Właścicielka kamienicy Cyrusowskiej ul. Bracka nr 6 (część).

¹⁷ Właściciel kamienicy, dziś ul. Grodzka nr 50 (część).

Dziański (Dzianski) ¹, Firlejowie ², Gołuchowski ³, Grosikowski ⁴, Mikołaj Grudziński starosta grzybowski i gołubski, Jordan podkomorzy krakowski i starosta dobczycki ⁵, Jan Koryciński starosta gniewkowski, Ligęzowie, Wojciech Kazimierz Męciński podkomorzy wieluński ⁶, Melchior Michałowski stolnik rożański ⁷, Michowski, Krzysztof Miroszowski, Misiowscy, Aleksander Moczarski (część), Niewiarowski ⁸, Olszowski ⁹, Opalińska ¹⁰, Oraczowski, Paczek, Piechocki, względnie Piechowic jurysta grodzki ¹¹, Hieronim Pinocci sekretarz królewski ¹², Jerzy Pipan ¹³, Raciborowski ¹⁴, Andrzej Rogowski komornik ziemski krakowski ¹⁵, Rościszowski ¹⁶, Stradomski ¹⁷, Jan Szembek ¹⁸, Tarłowa kasztelanowa (pani) przemyska ¹⁹,

¹ Właściciel $\frac{1}{3}$ części kamienicy Srubinowskiej (Rynek nr 10); zob. Louis o. c. 75.

² Właściciele kamienicy Rynek nr 9 i Stolarska nr 9 (Louis o. c. 69 n.), według rpisu nr 2647 należała ona już w r. 1666 do Opalińskich.

³ Właściciel dworku za klasztorem oo. franciszkanów.

⁴ Właściciel połowy (według planu) kamienicy, stanowiącej część dzisiejszej realności ul. Grodzka nr 15.

⁵ Właściciel kamienicy, dziś ul. Bracka nr 12 (część).

⁶ Rodzina X 323. Właściciel kamienicy, tworzącej część dzisiejszej realności przy ul. Grodzkiej nr 50, i drugiej kamienicy, zdaje się przy ul. Senackiej. Nadto do niego lub innego członka tej rodziny należał dwór przy ul. Grodzkiej nr 61 (?).

⁷ Rodzina X 364. Właściciel kamienicy narożnej przy ul. Grodzkiej nr 46 i Senackiej nr 11.

⁸ Właściciel kamienicy przy pl. Dominikańskim nr 3 (część).

⁹ Właściciel kamienicy przy pl. W. świętych nr 6 (część).

¹⁰ Wdowa po Łukaszu marszałku nadwornym koronnym, zmarłym w r. 1662 (Niesiecki I 363). Dwór Opalińskich wszedł później w skład klasztoru św. Józefa (Tomkowicz, *Dwa klasztory*, 612).

¹¹ Właściciel kamienicy zwanej Larozy, dziś pl. W. Świętych nr 6 (część).

¹² Właściciel kamienicy w Rynku nr 15. Zob. Louis o. c. 98.

¹³ Właściciel kamienicy przy ul. Grodzkiej nr 2 (część).

¹⁴ Właściciel kamienicy (dziś ul. Poselska nr 9 część).

¹⁵ Właściciel kamienicy przy ul. Grodzkiej nr 38 (część). Imię podał mi łaskawie dr Budka.

¹⁶ Właściciel kamienicy przy pl. W. świętych nr 7.

¹⁷ Właściciel kamienicy (dziś ul. Poselska nr 9, część).

¹⁸ Właściciel kamienicy zwanej Stara Mennica (Rynek nr 17).

¹⁹ Zapewne wdowa po Janie Aleksandrze Tarle, kasztelanie przemyskim (Niesiecki I 306). Dwór Tarłów znajdował się za klasztorem oo. dominikanów, gdzie dziś narożnik między plantami oraz ulicami Dominikańską i Poselską; w r. 1723 przeszedł na własność klasztoru św. Józefa (Tomkowicz, *Dwa klasztory*, 612).

Tyrawska ¹, Stanisław Warszycki kasztelan krakowski ², Jan Wielopolski wojewoda i starosta krakowski, kasztelan wojnicki ³, Stanisław Zawada (część) ⁴, i spadkobiercy Michała Zebrzydowskiego wojewody krakowskiego ⁵.

Kwartal garncarski: Jakub Dąbski chorąży zatorski ⁶, Drohojowska ⁷, Giebułtowski ⁸, Gucci ⁹, kasztelan sandomierski ¹⁰, Koniecpolski wojewodzie sandomierski ¹¹, Jan Koryciński starosta gniewkowski ¹², ks. Ostrogscy ¹³, Marcin Pigłowski cześnik krakowski ¹⁴, Łukasz Remiszewski miecznik łęczycki ¹⁵, spadkobiercy Ryntha ¹⁶, Stanisławski ¹⁷, Stempkowski ¹⁸, Tarłowa ¹⁹, Wielkopolski ²⁰.

Kwartal sławkowski: Jan Klemens Branicki stolnik koronny ²¹, Hieronim Dąbski ²², Jacek Dąbski kasztelan konarski,

¹ Właścicielka połowy kamienicy (dziś ul. Grodzka nr 43, część).

² Właściciel dwóch kamienic w Rynku nr 19 i 20.

³ Właściciel kamienicy i dworu, późniejszego pałacu Wielopolskich; dziś siedziba Zarządu Miejskiego w Krakowie.

⁴ Właściciel kamienicy przy ul. Brackiej nr 12 (część).

⁵ Był właścicielem Szarej kamienicy (Rynek nr 6). Zob. Louis *o. c.* 58.

⁶ Właściciel kamienicy przy ul. Wiślniej obok Bursy Ubogich.

⁷ Właścicielka kamienicy Rynek nr 25 (część).

⁸ Właściciel kamienicy narożnej ul. św. Anny nr 7 i Jagiellońska nr 14.

⁹ Właściciele kamienicy Rynek nr 28. Zob. Louis *o. c.* 140 n.

¹⁰ Zapewne Aleksander Tarnowski (Niesiecki I 240); właściciel kamienicy zwanej Na Końcu Wsi (ul. Wiślna nr 9).

¹¹ Właściciel części kamienicy narożnej ul. Bracka nr 17 i Franciszkańska nr 1.

¹² Właściciel części kamienicy narożnej ul. Bracka nr 17. Inną kamienicę posiadała kanclerzyna Petronela Korycińska przy ul. św. Anny nr 6 (narożnik ul. Jagiellońskiej).

¹³ Właściciele pałacu Pod Baranami (Rynek nr 27), Zob. Louis *o. c.* 137.

¹⁴ Właściciel $\frac{5}{6}$ części kamienicy Cyglarowskiej, dziś Rynek nr 30 (część); zob. Louis *o. c.* 145.

¹⁵ Właściciel kamienicy ul. Gołębia nr 4.

¹⁶ W szczególności Piotr Pilecki; należała do nich część dzisiejszej kamienicy narożnej Rynek nr 30 i Szewska nr 2, wychodząca na ul. Szewską (Louis *o. c.* 147).

¹⁷ Właściciel kamienicy narożnej ul. Wiślniej i św. Anny.

¹⁸ Właściciel kamienicy ul. Wiślna nr 10 (część).

¹⁹ Właścicielka kamienicy narożnej ul. Bracka nr 9 i ul. Gołębia nr 2.

²⁰ Właściciel kamienicy ul. św. Anny nr 4.

²¹ Rodzina I 375. Był właścicielem kamienicy pl. Szczepański nr 3.

²² Właściciel kamienicy zw. Dyląska ul. Sławkowska nr 19.

Jakub Dąbski chorąży zatorski¹, Jan Dziboni², spadkobiercy Ludwika Garlickiego³ (Garlińskiego), Józef Gorajski⁴, Jabłoński⁵, Kochowski⁶, Krzeszowa⁷, Stanisław Kurzowski⁸, Lubomirscy⁹, Władysław Lubowiecki sędzia krakowski¹⁰, Łącki¹¹, Łoziński¹², Marchoccy¹³, Stanisław Morski podczaszy sochaczewski¹⁴, Palczowski¹⁵, Jerzy Potocki¹⁶, Jan Rożański pisarz żupny (?)¹⁷, Sikorski, Stanisław Skarzewski kasztelan wojnicki i wielkorządca krakowski¹⁸, Szembekowie: Aleksander¹⁹, Franciszek²⁰, Jan²¹, Wiśniowski jurysta zamkowy²², Wościccy²³,

¹ Właściciele kamienic przy ul. św. Jana nr 14 i 18 (Chmiel, *Ul. św. Jana*, 179 i 200).

² Właściciel kamienicy przy ul. św. Jana nr 26 (Chmiel *o. c.* 253).

³ Właściciel kamienicy Rynek nr 36.

⁴ Właściciel kamienicy zwanej Gwery (ul. Szczepańska nr 3).

⁵ W rpisie nr 2645 Jabłonowski, właściciel kamienicy ul. Szewska nr 3.

⁶ Właściciel kamienicy przy ul. Żydowskiej (św. Tomasza).

⁷ Właścicielka kamienicy narożnej Rynek nr 41 (część).

⁸ Właściciel kamienicy ul. Sławkowska nr 21.

⁹ Właściciele Pałacu Spiskiego.

¹⁰ Właściciel kamienicy w Rynku nr 41 (część). Imię podał mi dr Budka.

¹¹ Właściciel kamienicy przy ul. Sławkowskiej nr 14, jak wynika z porównania rejestrów rpis nr 2647 i 2648 i planu.

¹² Właściciel $\frac{2}{3}$ części kamienicy przy ul. Szewskiej nr 15.

¹³ Właściciele kamienicy przy ul. Sławkowskiej nr 29.

¹⁴ Był właścicielem przy ul. Sławkowskiej nr 10 (Chmiel, *Domy krakowskie. Ul. Sławkowska*, II 59).

¹⁵ Właściciel kamienicy ul. Sławkowska nr 5 (tamże I 31). Według rejestrów połowa kamienicy była własnością szlachecką, według planu cała.

¹⁶ Był właścicielem jednej z kamienic, które weszły w skład gmachu Polsk. Akad. Umiej. (tamże I 95 i 101).

¹⁷ Właściciel kamienicy przy ul. Szczepańskiej nr 7.

¹⁸ Właściciel Krzysztoforów.

¹⁹ Właściciel kamienicy stanowiącej część dzisiejszej realności przy ul. Żydowskiej (św. Tomasza) nr 1.

²⁰ Właściciel kamienicy narożnej ul. św. Tomasza nr 1 i pl. Szczepański nr 9.

²¹ Właściciel kamienicy przy ul. św. Jana zapewne nr 8. Por. Chmiel, *Ul. św. Jana*, 154.

²² Właściciel kamienicy przy ul. Żydowskiej (św. Tomasza).

²³ Właściciele części dzisiejszego Starego Teatru od strony pl. Szczepańskiego.

Zębrzycki (Zambrzycki, Zembrzycki) instygator W. Ks. Litewskiego¹.

Kwartal rzeźniczy: Jan Ścibor Chełmski łowczy krakowski², Tomasz Chomentowski, Jan Czarniecki miecznik krakowski³, Czyżowski (Cuszowski)⁴, Hieronim Dąbski⁵, Fałęcki⁶, Gołuchowski⁷, Jadwiga Górnicka⁸, Wojciech Grabkowski starosta czchowski⁹, spadkobiercy Gucciego¹⁰, Janowski¹¹, Petronela Korycińska kanclerzyna¹², Teodor Lacki marszałek nadworny litewski¹³, Krzysztof z Brzezia Lanckoroński, kasztelan radomski¹⁴ i Lanckoroński nie podanego imienia¹⁵, Sykstus Lubomirski¹⁶, Jan Franciszek Lubowiecki kasztelan wołyński¹⁷, Mijkowski¹⁸, Minor¹⁹, Jan Myszkowski margrabia pińczowski i kasztelan so-

¹ Właściciel kamienicy, dziś ul. Sławkowska 17. Por. str. 582, przyp. 16. Piastował urząd instygatora litew. w l. 1666—70. Zob. Wolf J., *Senatowie i dygnitarze W. Ks. Litewskiego 1386—1795*, Kraków 1885, 219.

² Właściciel kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 36, umarł w r. 1665; kamienica pozostała jeszcze jakiś czas w rękach rodziny Chełmskich (Chmiel, *Ul. Floriańska*, II 151).

³ Właściciel kamienicy narożnej ul. św. Jana nr 13 (tamże 75) i kamienicy zwanej Pieskiewiczowska (ul. Floriańska nr 30). Odziedziczył tę ostatnią zapewne po bracie Stefanie, słynnym wojowniku, którego rejestry z dawniejszych lat notują jako właściciela połowy tej kamienicy.

⁴ Właściciel kamienicy ul. Floriańska nr 20 (tamże II 84).

⁵ Właściciel kamienicy przy ul. Szpitalnej nr 3 (część).

⁶ Właściciel kamienicy narożnej ul. św. Krzyża nr 9 i Mikołajska nr 20.

⁷ Właściciel kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 23 (tamże I 89).

⁸ Właścicielka kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 34 (tamże II 145).

⁹ Właściciel kamienicy narożnej (dziś ul. Floriańska nr 57).

¹⁰ Właściciele kamienicy Mały Rynek nr 3.

¹¹ Właściciel $\frac{1}{4}$ części kamienicy narożnej zwanej Rogalicowska (dziś Szpitalna nr 11).

¹² Właścicielka kamienicy w Rynku nr 43.

¹³ Boniecki XIII 318; właściciel kamienicy ul. Floriańska nr 14.

¹⁴ Właściciel dwóch domów ul. św. Jana nr 11 i 17 (Chmiel, *Ul. św. Jana*, 59, 105 i rpis nr 2645).

¹⁵ Właściciel części kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 31 (rpis nr 2650).

¹⁶ Właściciel kamienicy przy ul. Szpitalnej nr 15 (część).

¹⁷ Niesiecki I 265. Właściciel części kamienicy ul. Floriańska nr 18 (Chmiel, *Ul. Floriańska*, II 73).

¹⁸ Właściciel części kamienicy ul. św. Jana nr 3 (tamże 21).

¹⁹ Właściciel kamienicy, która zdaje się stała przy ul. św. Marka, a zajmowała podwórza obecnych realności przy ul. Floriańskiej nr 35, 37 i 39.

chaczewski¹, Paszkowski, Pisarski², Plaza³ Powęska⁴, Jakub Rojowski cześnik dobrzyński⁵, Sławęcki, Aleksander Trembecki⁶, Jerzy Trzebiński, Aleksander Wielowiejski skarbnik krakowski⁷, Wilkoński⁸, Mikołaj Włotkowski⁹, Andrzej Wizemberg¹⁰, Mikołaj Wizemberg¹¹, Zabawski¹².

Objaśnienia do planu

Plan Krakowa, dołączony do niniejszej rozprawy, sporządzono ze względów technicznych na podstawie kopii Dominika Pucka z w. XVIII, ale poprawiono go według oryginalnego planu z r. 1667, a nawet innych informacji. I tak opierając się na literaturze i rejestrach szosu zaznaczono w dwóch miejscach (gdzie dziś realności przy ul. Mikołajskiej 14 i Grodzkiej 4) własność duchowną, chociaż plany podają tam własność mieszczańską. Granice kwartałów miejskich wykreślono na podstawie literatury (Chmiel, Tomkowicz) i współczesnych rejestrów szosu. Kwartał grodzki obejmował południową połąć miasta, garncarski zachodnią, sławkowski północną, a rzeźniczy wschodnią.

¹ Właściciel dwóch kamienic Rynek nr 47 i ul. św. Jana nr 3 w części (Louis *o. c.* 197 i Chmiel *o. c.* 19).

² Właściciel części kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 31 (według rpisu nr 2650. Por. Chmiel *o. c.* I 110).

³ Zapewne jeden z potomków Jana Plazy wielkorządcy krakowskiego, właściciela kamienicy przy ul. św. Jana, która weszła później w skład klasztoru pp. prezentek (Chmiel, *Ul. św. Jana*, 38).

⁴ Właścicielka kamienicy narożnej przy ul. Szpitalnej nr 28.

⁵ *Rodzina* XV 227, rpis nr 2675. Właściciel kamienicy zwanej Bezechowiczowska (ul. Floriańska nr 26).

⁶ Właściciel kamienicy (dziś ul. św. Krzyża nr 7, część).

⁷ Właściciel części kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 55 (Chmiel *o. c.* I 183).

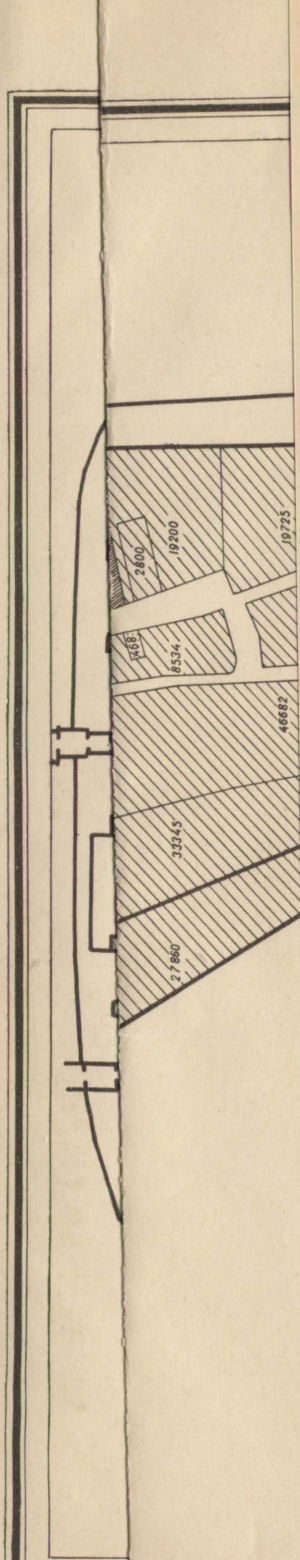
⁸ Właściciel kamienicy przy ul. Floriańskiej nr 21 (tamże I 81).

⁹ Właściciel kamienicy Bełzowskiej zwanej Pod Topory, dziś ul. Szpitalna nr 15 (część).

¹⁰ Właściciel kamienicy w Rynku nr 45.

¹¹ Właściciel kamienicy przy Małym Rynku nr 2.

¹² Właściciel kamienicy przy ul. Szpitalnej nr 38.

ROZMIESZCZENIE WŁASNOŚCI NIERUCHOMEJ W KRAKOWIE

ROK 1667

Granica kwart. miejskich

Własność mieszczańska

Własność duchowna

Własność szlachecka

Własność królewska

Powierzchnia podana w łokciach kwadr.

0 50 100 200 300 łokci

RYS. A. LORENTSKI